
Titelblad

Nærværende bachelorprojekt er udarbejdet af Louise Lundholm og Kristina Nørgaard Christensen i forbindelse med 7. semester på socialrådgiveruddannelsen ved Aalborg Universitet i perioden september 2008 til januar 2009.

Denne opgave er udarbejdet af studerende på socialrådgiveruddannelsen ved Aalborg Universitet, som led i et uddannelsesforløb. Den foreligger urettet og ukommenteret fra socialrådgiveruddannelsens side og er således et udtryk for forfatternes egne synspunkter.

Vejleder: Margit Harder

Louise Lundholm

Kristina Nørgaard Christensen

Ansvarsliste:

Dette bachelorprojekt er udarbejdet i et samarbejde mellem Louise Lundholm og Kristina Nørgaard Christensen.

Louise Lundholm er ansvarlig for følgende i nærværende bachelorprojekt:

Kapitel 8 Kommunikation og samtaleformer

Kristina Nørgaard Christensen er ansvarlig for følgende i nærværende bachelorprojekt:

Kapitel 5 Magt og Empowerment

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	4
2. INTRODUKTION TIL BACHELORPROJEKTETS PROBLEMSTILLING	5
2.1. DOKUMENTATION AF DEN GENERELLE INDDRAGELSE	5
2.2. OPSAMLING	9
2.3. PROBLEMFOMULERING	9
2.3.1. <i>Begrebsafklaring af nøglebegreber i problemformuleringen</i>	9
3. METODISK OPBYGNING.....	12
3.1. PROJEKTDESIGN	12
3.2. DET TEORETISKE STÅSTED	13
3.3. KILDEKRITIK	13
4. DET EMPIRISKE MATERIALE.....	15
4.1. DEN METODISKE TILGANG TIL INDSAMLINGEN AF DET EMPIRISKE MATERIALE.....	15
4.1.1. <i>Indsamling af det empiriske materiale</i>	16
4.1.2. <i>Udarbejdelse af interviewguides</i>	17
4.2. VORES ADGANG TIL FELTET	17
4.3. PRÆSENTATION AF DE ENKELTE INTERVIEWPERSONER	18
4.4. GENERALISERBARHED	18
4.5. ANALYSE AF DET EMPIRISKE MATERIALE	19
4.5.1. <i>De empiriske temaer</i>	20
5. MAGT OG EMPOWERMENT.....	20
5.1. MAGT.....	20
5.1.1. <i>Michel Foucault</i>	22
5.2. EMPOWERMENT	25
5.3. OPSAMLING	28
6. DEFINITIONSMAGT I HENHOLD TIL DEN ANERKENDEDE RELATION.....	30
6.1. DEFINITIONSMAGT	30
6.2. DEN ANERKENDEDE RELATION	30
6.2.1. <i>Væremåder i den anerkendende relation</i>	33
6.3. SAMMENHÆNGEN MELLEM DEFINITIONSMAGTEN OG DEN ANERKENDEDE RELATION	35
6.4. OPSAMLING	36
7. KOMMUNIKATION OG SAMTALEFORMER	36
7.1. SOCIALRÅDGIVEREN I SAMTALEN	37
7.1.1. <i>Under hvilke forudsætninger er samtalerne mest anvendelige?</i>	37
7.1.2. <i>Aktiv lytning</i>	38
7.1.3. <i>Socialrådgiverens forforståelser</i>	39
7.1.4. <i>Barnets perspektiv</i>	40
7.1.5. <i>Identitetsmarkører og metaforer i samtalen med barnet</i>	41
7.1.6. <i>Identitetsmarkører</i>	41
7.1.7. <i>Metaforer</i>	42

7.2.	SAMTALEFORMER HVOR EN INDDRAGELSE AF BARNET KAN ANSKUES	42
7.2.1.	<i>Informationsgivende og støttende samtaler</i>	43
7.2.2.	<i>Undersøgende og afdækkende samtaler</i>	45
7.2.3.	<i>I hvor høj grad skal barnets netværk involveres i samtalen med barnet?</i>	46
7.3.	OPSAMLING.....	48
8.	ANALYSEN	49
8.1.	SOCIALRÅDGIVEREN I SAMTALEN VED UDFØRELSEN AF INDDRAGELSE	50
8.1.1.	<i>Samtalens kontekst</i>	50
8.1.2.	<i>Relationen og barnets oplevelse</i>	51
8.1.3.	<i>Socialrådgiverens tilgang til samtalen</i>	52
8.1.4.	<i>Socialrådgiverens kommunikation og elementer deri</i>	54
8.2.	DE INFORMATIONSGIVENDE SAMTALER.....	56
8.3.	DE UNDERSØGENDE SAMTALER	57
8.4.	REFLEKSION OVER ANALYSENS RESULTATER.....	59
9.	KONKLUSION MED PERSPEKTIVERING	60
10.	LITTERATURLISTE	63

1. Indledning

Det danske samfund har undergået en udvikling der har været medvirkende til at der i dag er større krav til at børn og unge skal inddrages i egen sag. Denne udvikling har medført undersøgelser som viser, at en sådan inddragelse kan have betydning for barnets forståelse og håndtering af nuværende situation og fremtid. Endvidere har tidligere undersøgelser vist, at den lovpligtige inddragelse og informering af børn og unge i egen sag ikke altid er fyldestgørende.¹ I Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra januar år 2008 er 11 kommuners praksis ved afgørelse om anbringelse af børn og unge uden for hjemmet vurderet. Gennemgangen af sagerne viste, at der i en del af sagerne ikke har været afholdt en eller flere samtaler med børnene eller de unge inden, der var truffet afgørelse om anbringelse.²

Selvom udførelse af inddragelse her ses i forbindelse med anbringelsessager, foregår inddragelsen i gennem samtaler i relationen mellem socialrådgiver og barn, og må derfor kunne formodes at kunne ledes over på andre gældende områder indenfor det sociale arbejde og være af ligeså stor betydning. Socialrådgiverens bevidsthed omkring sin ageren med hensyn til udførelsen af inddragelsen må ses som være gældende indenfor alle områder af det sociale arbejde med børnesager, idet inddragelsen foregår i gennem samtaler i relationen mellem socialrådgiveren og barnet, og derfor må opfattes som værende vigtig og betydningsfuld at være opmærksom på i alle sammenhænge. Denne manglende praksis indikerer, at der er behov for at søge at forbedre praksis omkring samtaler med børn.

I denne forbindelse kan det være interessant at undersøge, hvorfor inddragelse ikke finder sted, eller i hvilken grad den forekommer. Skyldes det socialrådgiverens ageren med hensyn til udførelsen af inddragelse og hendes kompetencer indenfor dette? Vi vil i nærværende bachelorprojekt³ undersøge dette igennem, hvorledes udvalgte faktorer bidrager til og har betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag. Disse faktorer er magt og empowerment, definitionsagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation samt samtaleformer og elementer i kommunikationen. Vi mener, at disse faktorer er relevante i relationen mellem socialrådgiver og barn. Vi har desuden en formodning om, at disse faktorer vil bidrage til og kan have betydning for udførelsen af inddragelse.

I nærværende projekt har vi valgt at afgrænse begrebet inddragelse, se *Begrebsafklaringer af nøglebegreber i problemformuleringen*. Den inddragelse, som vi henviser til, er den, som finder sted igennem samtaler mellem socialrådgiver og barn. Inddragelse af barnet er et

¹ Christensen, Else, 1998 samt Egelund, Tine og Hestbæk, Anne-Dorthe, 2003

² Ankestyrelsen, januar 2008

³ Efterfølgende i nærværende bachelorprojekt vil dette blive benævnt som: projekt

arbejde, som udføres af de kommunalt ansatte socialrådgivere i en på forhånd fastlagt kontekst igennem lovgivningen. Vi vælger ligeledes at afgrænse os lovgivningsmæssigt til bestemmelser i Lov om Social Service, serviceloven, vedrørende den sagsbehandling, som finder sted i processen op til afgørelsen om en foranstaltning.

Denne manglende afholdelse af samtaler med børn og derved inddragelse kan resultere i, at socialrådgiveren ikke overholder loven fyldestgørende, samt at barnets perspektiv ikke bliver en klar og tydelig del af processen i det sociale arbejde. Der kan her anskues en problematik i det faktum, at barnets rettigheder, i kraft af dets ret til at blive hørt og udtrykke egen mening, ikke bliver overholdt fyldestgørende, således som der stilles krav om. Derfor må man sætte spørgsmål ved om en social foranstaltning bliver vellykket, hvis barnet ikke er forberedt på, hvad der skal ske, hvorfor foranstaltningen skal forekomme, samt at barnets stillingtagen og egen oplevelse af sin situation er tilvejebragt. En manglende inddragelse af barnet i egen sag kan i værste fald resultere i en uhensigtsmæssig foranstaltning, idet barnet ikke er en del af processen. Som en af de socialrådgivere vi har interviewet udtaler: *"Det er simpelthen, fordi så ved jeg, at den foranstaltning, den munder ud i, at den bliver bedre. Den bliver simpelthen mere effektiv. ...fordi barnet selv har været med til og vurdere, hvad det er der skal til."*

2. Introduktion til bachelorprojektets problemstilling

Vi ønsker at beskæftige os med faktorer i relationen mellem socialrådgiver og barn, hvori socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet finder sted. Derfor har vi fundet det relevant at dokumentere og præsentere de krav, der er for inddragelse og barnets rettigheder med hensyn til at blive hørt og udtrykke egen mening, som der refereres til i indledningen.

Hensigten med dette kapitel er at dokumentere tilstedeværelsen af krav og muligheder for den generelle inddragelse samt en pointering af inddragelsens vigtighed. Vi har således inddraget afsnit, som redegør for tilstedeværelsen af arbejdet med sikring af børns og unges rettigheder og redegør for inddragelse generelt i lovgivningen.

På denne baggrund er det derfor relevant at arbejde videre med dette og anskue, hvorledes vi som socialrådgivere skal bidrage til at opretholde dette igennem vores udførelse af det sociale arbejde.

2.1. Dokumentation af den generelle inddragelse

På politisk niveau arbejdes der igennem udvalg med retssikkerhed for børn og unge samt en sikring af, at der arbejdes for og hen imod barnets bedste i samfundet. Dette ses i

betænkning nr. 1475 om barnets perspektiv⁴ samt betænkning nr. 1463 om retssikkerhed i anbringelsessager⁵.

Ifølge betænkning nr. 1475 om barnets perspektiv udspringer perspektivet af og er dannet gennem barnets livssituation og livshistorie. Barnets perspektiv kan i takt med dets udvikling forandres samt blive påvirket af de forskellige forandringer i barnets omgivelser. Udvalget mener, at børn og unge altid bør have muligheden for at udtale sig om forhold, der vedrører deres liv, samt at det er måden, hvorpå inddragelsen foregår, der er vigtig, og ikke hvor moden eller hvilken alder barnet eller den unge har. Hermed er det vigtigt for socialrådgiveren at være bevidst om sin rolle i udførelsen af det sociale arbejde.⁶

Betænkning nr. 1463 om retssikkerhed i anbringelsessager udsprang af et ønske i forbindelse med forhandlingerne om anbringelsesreformen om, at der skulle sikres en bedre kontinuitet i forhold til anbragte børn og unge. Det blev besluttet, at der skulle iværksættes *"et udredningsarbejde om spørgsmålet om forældrenes retssikkerhed over for børnene"*. På dette område er der mange dilemmaer, såsom forældrenes ret til at "få deres børn igen" overfor barnets ret til at blive hos plejefamilien samt forældrenes ret til privatliv overfor barnets ret til at støtte sig til en voksen, der følger barnets sag. I forbindelse med denne betænkning blev vigtigheden af, at barnet eller den unge skal inddrages i beslutningen om, hvor det skal bo, fremlagt. Opfattelsen var samtidig, at barnet ikke enerådigt skulle kunne bestemme, da dette kun vil medføre et øget pres for barnet.⁷

I tråd med ovenstående og en sikring af kontinuitet i forhold til anbragte børn og unge kan nævnes Barnets Reform⁸. Den 27. oktober 2008 blev der indgået en aftale angående støtte til svagt stillede børn ud fra en opfattelse af, at børn fra dårligt stillede hjem har brug for en bedre opvækst. Formålet med reformen er at forbedre indsatsen i forhold til disse børn og unge, herunder en tidlig og forebyggende indsats.⁹ Denne reform vil bidrage med lovændringer, som blandt andet omhandler anbragte børn, således at det nu skal være muligt, at børnene kan blive boende hos plejeforældrene, selvom deres biologiske forældre ønsker en hjemgivelse. Dette skyldes, at barnet skal have lov til at opleve en stabil opvækst der, hvor det har oplevet en god start på tilværelsen. Barnets tarv bliver dermed med denne reform sat over forældrenes.¹⁰

4 Betænkning nr. 1475 afgivet af udvalget om forældremyndighed og samvær, 2006

5 Betænkning nr. 1463 af Socialministeriets Udvalg om anbragte børns og forældres retssikkerhed, 2005

6 Betænkning nr. 1475 afgivet af udvalget om forældremyndighed og samvær, 2006

7 Betænkning nr. 1463 af Socialministeriets Udvalg om anbragte børns og forældres retssikkerhed, 2005

8 Frederiksen, Maiken og Midtgaard, Signe Fuglsang, den 27. oktober 2008

9 Københavns Kommune, Socialforvaltningen, notat, den 28. oktober 2008

10 Frederiksen, Maiken og Midtgaard, Signe Fuglsang, den 27. oktober 2008

Barnets reform virker overordnet som et godt tiltag til sikring af udsatte børns rettigheder. Denne reform er dog stadig ikke en realitet, og da der endnu ikke er noget håndgribeligt at forholde sig til, er det problematisk at tage stilling til de mulige virkninger af tiltaget. Baggrunden for reformen kan eventuelt ses som et resultat af den megen debat omkring den manglende indgriben på et tidligt tidspunkt overfor udsatte børn og unge, idet der kan have været et pres på politikerne om at forholde sig til dette.

I henhold til ovenstående betænkninger, ses det pointeret, at inddragelse af børn og unge i egen sag er vigtigt, samt at der bør være mulighed for, at barnet eller den unge kan udtale sig i forhold, der vedrører deres liv. Disse betænkninger viser en pointering af barnets eller den unges deltagelse i eget liv.

En reform, som har bidraget en del til det sociale arbejde, er Anbringelsesreformen, som trådte i kraft januar år 2006. Denne reform medførte ændringer i serviceloven angående særlig støtte til børn, unge og deres familier.¹¹ Anbringelsesreformen stræber mod at sikre anbragte børn og unge de samme muligheder som andre samt en større kvalitet i indsatsen.¹² Reformen ligger endvidere op til, at der skal ske en holdningsændring på synet af udsatte børn og unge hos de professionelle, der arbejder med disse.¹³ Det kan selvfølgelig diskuteres, hvorvidt det er muligt at lovgive om en holdningsændring, eller om dette ikke blot udtrykker et ønske om, hvorledes de, såsom socialrådgivere, der arbejder med børn og unge, skal praktisere de krav og muligheder, som forefindes i lovgivningen, til at skabe en forbedret indgangsvinkel til arbejdet. For at forbedre indsatsen i arbejdet med at give de udsatte børn og unge den optimale støtte, skal de i fremtiden inddrages mere systematisk i deres egen sag sammen med deres familie og netværk. Ligeledes skal ressourcerne være den bærende faktor i stedet for problemerne.¹⁴

I serviceloven er der formuleret en række bestemmelser, der tilgodeser muligheden for samarbejde med den enkelte og for at deltage i egen sag. Formålet med serviceloven er blandt andet, jf. § 1, at tilbyde rådgivning og støtte for at forebygge sociale problemer. Jf. § 1, stk. 3 bygger hjælpen efter denne lov på den enkeltes ansvar for sig selv og sin familie. Hjælpen tilrettelægges ud fra den enkelte persons behov og forudsætninger og i samarbejde med den enkelte. Brugere efter denne lov skal have mulighed for at få indflydelse på tilrettelæggelsen og udnyttelsen af tilbuddene, hvilket er formuleret i § 16. Eftersom det er

11 Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 6

12 Håndbog om anbringelsesreformen, s. 7

13 Servicestyrelsen, Sammenhængende børnepolitik, Introduktion

14 Servicestyrelsen, Sammenhængende børnepolitik – En udfordring for kommunerne, Forside

servicelovens bestemmelser, vi i projektet afgrænser os til med hensyn til inddragelse af barnet, vil dette blive uddybet nærmere i *Begrebsafklaringer af nøglebegreber i problemformuleringen*. Dette gøres i henhold til den proces, vi beskæftiger os med, nemlig sagsbehandlingen i forbindelse med egen sag.

Servicelovens bestemmelser hviler på principperne i FN's Konvention om Barnets Rettigheder, FN's børnekonvention, der udtrykker, at ved alle beslutninger, der vedrører et barn, skal dets behov komme i første række. Et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, skal sikres retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet. En af barnets grundlæggende rettigheder i henhold til FN's børnekonvention er således muligheden for at udtrykke egen mening i forhold, der vedrører barnet og sikring af, at disse synspunkter tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed. Hvad, der er bedst for barnet, skal således altid medtænkes, når eksempelvis myndigheder og institutioner skal træffe beslutninger.¹⁵

Barnets bedste er et begreb, der skal anskues i sammenhæng med den samfundsmæssige udvikling. Begrebet har ændret sig fra, at børn var forældrenes ejendom til, at børn opfattes som selvstændige aktører i forhold til eget liv.¹⁶ Begrebet kan ses på to planer, det almene og det konkrete. På det almene plan taler vi om begrebet som principper og prøver derudfra at definere børnesyn og børns rettigheder. På det konkrete plan bliver begrebet anvendt som led i afgørelser.¹⁷ FN's børnekonvention arbejder ud fra barnets bedste for at sikre børn deres grundlæggende rettigheder, deres ret til udvikling, deres ret til beskyttelse og deres ret til medbestemmelse. Artikel tre i FN's børnekonvention siger for eksempel, at barnets bedste skal komme i første række i alle foranstaltninger, både ved det private og det offentlige.

Begrebet barnets bedste er ikke et begreb, der er blevet defineret klart og tydeligt, og det kan undre én, når nu vi bestræber os på gennem lovgivning og undersøgelser at finde frem til, hvordan der bedst muligt kan træffes afgørelser og arbejdes ud fra, hvad der er bedst for det enkelte barn. Denne manglende definering af begrebet kan være grundet i den fortløbende ændring, som har fundet sted i opfattelsen af barnet. Hvormed det kan være problematisk at sætte nogle generelle termer på, hvad begrebet barnets bedste præcist indebærer.

Muligheden for at medvirke i egen sag er ligeledes formuleret i Lov om Retssikkerhed og Administration i det sociale arbejde, retssikkerhedsloven, § 4, hvor der står, at den enkelte

¹⁵ FN's Konvention om Barnets Rettigheder, artikel 3 og 12

¹⁶ Hvad er barnets bedste? Rapport fra konference om konfliktfaldte skilsmisser, s. 4, 10. februar 2005.

¹⁷ Hvad er barnets bedste? Børns vilkår konference, dias 3, 10. februar 2005

skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af egen sag, samt at kommunen skal tilrettelægge sagsbehandlingen på en sådan måde, at der er mulighed for dette.

Her ses formuleret både et retskrav for den enkelte, som sikrer medvirken ved behandlingen af egen sag, samt krav til kommunen om at sørge for, at dette kan lade sig gøre. Denne mulighed for medvirken vedrører sagsbehandlingen, altså det arbejde der går forud for en afgørelse i en sag. Således har den enkelte ikke direkte medindflydelse på selve afgørelsen.¹⁸

2.2. Opsamling

Som nævnt i starten af dette afsnit var hensigten at dokumentere tilstedeværelsen af krav og muligheder for den generelle inddragelse, samt en pointering af inddragelsens vigtighed i det sociale arbejde.

Efter denne præsentation synes det relevant at afgrænse os indenfor det område, hvor inddragelse figurerer. Vi ønsker således at beskæftige os med et afgrænset område af den generelle inddragelse, nemlig inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag, som den er formuleret i servicelovens bestemmelser.

2.3. Problemformulering

Med udgangspunkt i ovenstående vil vi undersøge og belyse nedenstående problemformulering:

- Hvorledes kan udvalgte faktorer i relationen mellem socialrådgiver og barn bidrage til samt have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag?

Vi har herunder valgt følgende faktorer:

- Magt og empowerment
- Definitionsmagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation
- Samtaleformer og elementer i kommunikationen.

2.3.1. Begrebsafklaring af nøglebegreber i problemformuleringen

Bestemmelser i Lov om Social Service

¹⁸ Von Hielmerone, Nina, s. 2

Nedenstående vil der forekomme en redegørelse for servicelovens bestemmelser vedrørende socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag.

I forhold til den inddragelse af børn og unge som skal finde sted i sagsbehandlingen i egen sag, ses der paragraffer i serviceloven, som understøtter og tydeliggør dette krav om inddragelse og muligheden for, at barnet og den unge kan udtrykke sig og blive inddraget i egen sag.

I servicelovens § 46 formuleres formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov for dette.¹⁹ Jf. stk. 3 § 46 skal barnets eller den unges synspunkter altid inddrages og tillægges passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed, samt jf. stk. 4 at barnets eller den unges vanskeligheder så vidt muligt skal løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Et samarbejde med og inddragelse af barnet eller den unge og forældrene under hele indsatsen er et vigtigt grundlag for at opnå resultater og formålet med den sociale indsats. Det drejer sig om at sikre at have såvel de korrekte oplysninger, der skal ligge til grund for beslutninger, der træffes, samt om at de involverede parter oplever at blive taget alvorligt, og at de støtter op om indsatsen. En grundig orientering og inddragelse af familien og barnet eller den unge er en nødvendig forudsætning for, at der kan etableres et reelt samarbejde.²⁰

Sagsbehandlingen i egen sag refererer i dette projekt til den proces, som foregår efter der er truffet afgørelse om at opstarte en § 50 undersøgelse efter serviceloven over udarbejdelse af denne, samt udarbejdelsen af servicelovens § 140 handleplan i forbindelse med afgørelsen om foranstaltningen. Processen udmunder i en afgørelse efter serviceloven § 52. Det er den proces, hvori der skal finde samtale sted med barnet eller den unge, jf. § 48, om den påtænkte foranstaltning, og barnets holdning til den påtænkte foranstaltning skal tilvejebringes, forinden der træffes den endelige afgørelse, og der sker en iværksættelse af foranstaltningen. § 48 formulerer, at der skal finde en samtale sted med barnet eller den unge forinden, der træffes afgørelse efter en række paragraffer i serviceloven, eksempelvis skal i forbindelse med afgørelser efter § 52 om foranstaltninger tilbydes en samtale. Her er der mulighed for at udtrykke holdninger og synspunkter herom.

Derudover skal barnets oplevelse af og mening om egen situation og problematik tilvejebringes i forbindelse med udarbejdelsen af en § 50 undersøgelse.

¹⁹ Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 13

²⁰ Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 23, 246, 247

Den inddragelse af barnet, som finder sted, foregår i interaktionen mellem socialrådgiver og barn igennem samtaler. Det bør være naturligt, at sagsbehandleren og andre, der udtaler sig i sagen, skaffer sig et førstehåndskendskab til familien og det eller de børn, som sagen drejer sig om. Det er således væsentligt, at barnets eller den unges egen mening kommer til udtryk gennem en samtale.²¹

Selv om barnet skal involveres, og dets synspunkter tillægges vægt, ligger ansvaret for, at der træffes en korrekt beslutning, og hvilken beslutning der træffes, hos myndigheden. Inddragelsen indebærer derfor ikke en pligt til at følge barnets ønsker, eftersom der kan være faglige overvejelser, der umuliggør dette. Det er vigtigt, at barnet eller den unge bliver gjort opmærksom på, at der ikke er tale om, at barnet eller den unge selv kan vælge, hvad der skal ske. Det kan således undgås, at barnet eller den unge oplever unødigt skuffelse, hvis kommunalbestyrelsen ender med at træffe en anden afgørelse end den afgørelse, barnets eller den unge havde ønsket.²²

Inddragelse af barnet i sagsbehandlingen af egen sag

Vi vælger i nærværende projekt at afgrænse inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag til at omfatte den inddragelse, som er lovpligtig ifølge servicelovens bestemmelser indenfor dette område, nemlig barnets mulighed for at blive hørt og komme med synspunkter og holdninger omkring den mulige foranstaltning samt komme med sit syn på og oplevelse af egen situation og egne problemer. Ligeledes er vi af den mening, at inddragelsen i sagsbehandlingen i egen sag indeholder barnets ret og mulighed for at blive informeret om egen sag og socialrådgiverens vurdering, overvejelser, beslutninger og opfattelse af situationen. Dette kan bidrage til, at barnet bedre kan tage stilling til ovennævnte mulige foranstaltning og blive bevidstgjort om egen situation, samt et mere hensigtsmæssigt samarbejde. Inddragelsen foregår igennem samtaler i relationen mellem socialrådgiver og barn.

Samtalens formål er blandt andet, at den myndighed, som skal træffe afgørelse i sagen, typisk kommunen, kan få et førstehåndskendskab til det barn, som sagen handler om. Der kan gå væsentlige oplysninger tabt, hvis sagsbehandleren ikke selv taler med barnet. Ligeledes er det vigtigt, at der i samtalen bliver taget hensyn til barnets egen opfattelse af situationen. Samtalen skal derfor klarlægge barnets egen holdning til den påtænkte afgørelse og foranstaltning.²³

21 Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 264

22 Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 251

23 Vejledning nr. 3 til serviceloven, pkt. 249

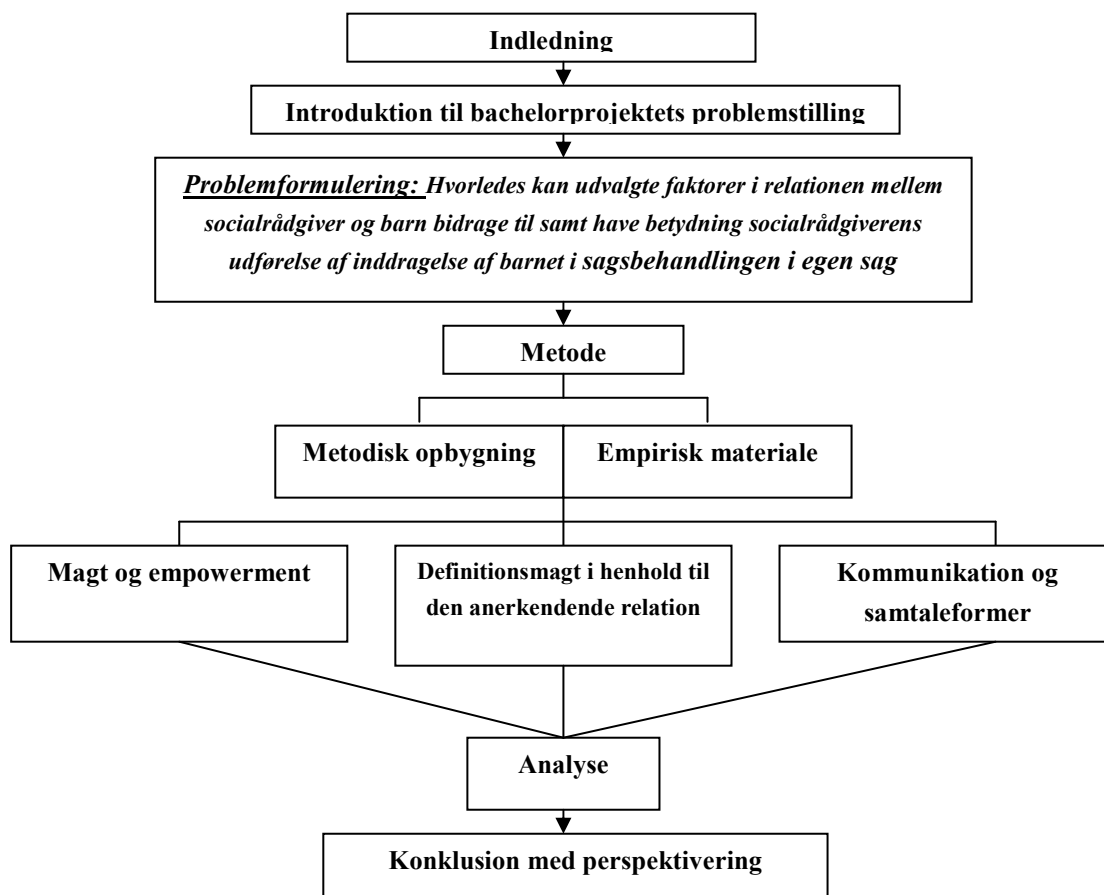
Vi har i forbindelse med denne afgrænsning haft en overvejelse om, hvor grænserne for inddragelse er. Hvorvidt inddragelsen blot indeholder informering samt høring, eller hvorvidt inddragelsen ligeledes skal indeholde en decideret støtte til og forberedelse af barnet på dets nuværende samt fremtidige situation. Vi mener, at denne forberedelse og støtte ikke er indeholdt i den afgrænsning af inddragelse, som vi anvender i projektet.

3. Metodisk opbygning

Vi ønsker at undersøge, hvorledes udvalgte faktorer i relationen mellem socialrådgiver og barn kan bidrage til og have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse. Disse faktorer er magt og empowerment, definitionsmagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation samt samtaleformer og elementer i kommunikationen.

Det er vigtigt for os som fagpersoner at forstå, hvorledes faktorer i de relationer, vi indgår i med barnet kan påvirke udførelsen og dermed resultatet og effekten af det sociale arbejde, da dette er grundlaget for den mest optimale og hensigtsmæssige udførelse af arbejdet.

3.1. Projektdesign

I nærværende projekt tager *Analysen* udgangspunkt i en undersøgelse og besvarelse af problemformuleringen ud fra de anvendte teorier, hvorefter vi understøtter denne med empirien. Vi har således en deduktiv tilgang til projektet.

I projektet præsenteres læseren for følgende kapitler, hvori der vil blive redegjort for de udvalgte faktorer:

- **5 Magt og empowerment**
- **6 Definitionsmagt i henhold til den anerkendende relation**
- **7 Kommunikation og samtaleformer**

3.2. Det teoretiske ståsted

I nærværende bachelorprojekt udgøres det teoretiske ståsted af enkelte udvalgte teorier, som er centreret omkring magtaspektet og empowerment, definitionsmagt set i henhold til den anerkendende relation, samt teori om samtaleformer og elementer i kommunikationen. I henhold til magtaspektet er der taget udgangspunkt i den franske filosof Michel Foucaults forståelse af magtbegrebet. Ligeledes er der inddraget empowermentbegrebet beskrevet ud fra *"Empowerment på dansk"* af Maja Lundemark Andersen, Pernille Nørlund Brok og Henrik Mathiasen. I henhold til sammenholdningen mellem definitionsmagten og den anerkendende relation er der inddraget forskeren og pædagogen Berit Baes artikel *"Voksne definitionsmagt og børns selvoplevelse"*, hvori hun beskæftiger sig med dette. Berit Bae er i sin artikel inspireret af den norske psykolog Anne-Lise Løvlie Schibbye, og dennes anvendelse af anerkendelsesbegrebet. I henhold til samtaleformer og elementer i kommunikationen er den norske psykolog Haldor Øvreide anvendt som det overordnede teoretiske udgangspunkt.

Ovenstående er inddraget grundet en hypotese om, at disse er vigtige faktorer i forbindelse med socialrådgiverens udførelse af inddragelse. Fælles for disse er, at de alle anskuer mennesket som handlende aktør, og de synes at have et relationelt og kontekstorienteret menneskesyn. Alle anskuer således den mellem menneskelige relation som værende af stor betydning, da det er heri, at mennesket kan udvikles og udfordres. Dette synes relevant for belysning af projektets problemstilling idet, vi anskuer samtaler i relationen mellem socialrådgiver og barn som værende den kontekst, hvori inddragelsen udføres.

3.3. Kildekritik

I nærværende bachelorprojekt er størstedelen af kilderne baseret på bøger. Det er derfor vigtigt, at vi er opmærksomme på, om forfatterne til de anvendte bøger, har en politisk eller ideologisk holdning, der kan have indflydelse på bogens indhold.

Vi har valgt at belyse Michel Foucaults magtanalyse som beskrevet i bogen *"Magtens Former"*. Forfatterne til denne bog er Nanna Mik-Meyer og Kasper Villadsen. Nanna Mik-Meyer er cand. scient. i antropologi og ph.d. i sociologi og ansat som forsker ved Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Hun har igennem sit arbejde blandt andet fokuseret på det sociale arbejde og mødet mellem stat og borger. Kasper Villadsen er ph.d. i sociologi og ansat som lektor på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi på Copenhagen Business School. Igennem sit arbejde har han blandt andet fokuseret på det sociale arbejdes historie og socialpolitisk diskurs.²⁴ Eftersom vi i nærværende bachelorprojekt har valgt at benytte sekundær litteratur som primær litteratur til belysning af Michel Foucaults magtanalyse, er det vigtigt at være bevidst om, at der kan forekomme tolkninger af denne teori i det anvendte materiale. Dog mener vi, at Nanna Mik-Meyer samt Kasper Villadsen i kraft af deres arbejde og i kraft af, at de hver for sig har udgivet flere bøger omhandlende aspekter indenfor det sociale arbejde er valide informanter til Michel Foucault. *"Magtens former"* blev udgivet i år 2007, og da det er en gennemgang af sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren, hvor udgangspunktet er forskellige teoretikere, mener vi, at denne bog er en valid kilde.

Vi har endvidere i nærværende bachelorprojekt valgt at belyse definitionsmagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation ud fra den anerkendte norske børneforsker og pædagog Berit Baes artikel *"Voksne definitionsmagt og børns selvoplevelse"*. Berit Bae tager sit udgangspunkt i pædagogiske sammenhænge, men hun findes ikke desto mindre anvendelig, idet vi tager udgangspunkt i relationen mellem socialrådgiver og barn. Her kan der argumenteres for, at det er vigtigt at være bevidst om en pædagogisk praksis.

Til at belyse samtaleformer og elementer i kommunikation har vi i nærværende bachelorprojekt overvejende valgt at bruge bogen *"At tale med børn"* af den norske psykolog Haldor Øvreeide. Han har i over 25 år arbejdet med børne- og familiesager, både som behandler, konsulent, sagkyndig og underviser. Vi mener derfor, at Haldor Øvreeide gennem sine mange års erfaring og brede arbejdsområder er en gyldig informant, når det kommer til at belyse disse samtaleformer. *"At tale med børn"* blev oprindeligt udgivet i Norge i år 1995. Vi mener, at samtaleformerne i denne bog er valide i forhold til det sociale arbejde med børn og unge i dag, og kan opfattes som generelle.

²⁴ Magtens former, omslag

4. Det empiriske materiale

Nedenstående vil der forekomme en beskrivelse af det empiriske materiale og anvendelsen deraf.

I interviewguiden for nærværende bachelorprojekt er der en særlig fokusering på inddragelse af børn i sagsbehandlingen i forbindelse med anbringelsesprocessen, hvilket vil sige, at spørgsmålene både har gået på inddragelse generelt samt inddragelse i forbindelse med anbringelse. I processen har vi været nødsaget til at foretage en ændring i projektets fokus og problemstilling således, at dette nu omhandler, hvorledes udvalgte faktorer i relationen mellem socialrådgiver og barn kan bidrage til og have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse med et perspektiv på den generelle inddragelse op til en foranstaltning. Ved en nærmere gennemlæsning har vi fundet, at besvarelserne fortsat kan findes relevante og anvendelige. Vi havde en formodning om, at interviewpersonernes svar i nogle tilfælde blev givet med udgangspunkt i en viden om projektets oprindelige problemstilling. Dog mener vi ved denne nærmere gennemlæsning af transskriptionerne, at mange af deres besvarelser i lige så høj grad tager udgangspunkt i den generelle inddragelse. Det er disse besvarelser, som nærværende projekt tager udgangspunkt i.

Det kunne have været en fordel at indhente mere empiri, men grundet tidsbegrænsning var dette ikke muligt.

4.1. Den metodiske tilgang til indsamlingen af det empiriske materiale.

I dette afsnit præsenteres den valgte metodiske tilgang til indsamlingen af det empiriske materiale. Vi har valgt at gøre brug af den kvalitative metode til at undersøge af bachelorprojektets problemstilling. Ifølge den norske professor i pædagogisk psykologi Steinar Kvale er en styrke ved det kvalitative forskningsinterview, at det er en enestående metode i forhold til at gribe de interviewedes oplevelser af deres hverdagsverden og dens levede betydning.²⁵

Gennem valget af den kvalitative metode i form af interviews er der mulighed for at få et dyberegående indblik i vores interviewpersoners forståelse og oplevelse af, hvilken betydning inddragelse har for barnet ud fra de reelle muligheder, som socialrådgiveren har for inddragelse.

²⁵ Kvale, Steinar, 1997

4.1.1. Indsamling af det empiriske materiale

I dette afsnit vil vi beskrive omfanget af vores empiriske materiale samt nogle af de overvejelser, som vi har gjort os i forbindelse hermed. Derudover vil vi redegøre for vores anvendelse af de kvalitative forskningsinterview og herunder udarbejdelsen af interviewguiden.

Det empiriske materiale består af to kvalitative interviews med to socialrådgivere. Disse vil blive præsenteret senere. Indsamlingen er foretaget i to forskellige børne- og familieafdelinger i en kommune. For bedst muligt at kunne belyse vores problemstilling fra et socialrådgiverperspektiv var det oprindeligt vores hensigt at interviewe tre til fire socialrådgivere, men dette var desværre ikke muligt.

Det kvalitative forskningsinterview

Designet for undersøgelsen består af semistrukturerede kvalitative forskningsinterviews, som beskrevet af Kvale, og fokus har været på interviewpersonernes erfaringer og oplevelser med samt tanker om inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag. Interviewene er foregået på interviewpersonernes arbejdsplads og har haft en varighed af ca. 30 minutter. Interviewene er blevet optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet. Oplysningerne vil blive behandlet fortroligt og vil blive slettet efter endt projekt. Herudover vil begge interviewpersoner blive anonymiseret, således at hverken de eller deres udsagn vil kunne blive genkendt.

Det er vigtigt, at interviewet har en vis gennemsigtighed, således at der ikke forekommer tvivl fra interviewpersonens side om, hvad formålet med interviewet er. Dette har vi bestræbt os på at synliggøre såvel ved den indledende kontakt med vores interviewpersoner gennem en kort præsentation af projektets problemstilling og vores interesseområde samt ved at holde dem orienteret om eventuelle ændringer undervejs. For at opretholde interviewets gennemsigtighed har vi endvidere givet en briefing omhandlende projektets formål, forventninger til interviewet, samt hvad dette vil indeholde, inden interviewets opstart. Ved briefing blev rammerne for interviewet gjort klar, og der var mulighed for at stille eventuelle opklarende spørgsmål. Afsluttende har vi lavet en kort debriefing. Hensigten hermed har været at opsummere på de gennemgående temaer, og derved give interviewpersonen mulighed for at komme med uddybende kommentarer.

Vi valgte begge at være tilstede under afviklingen af interviewene, idet vi derved kunne supplere hinanden og være opmærksomme på flere aspekter. I situationen har den ene således fungeret som interviewer, mens den anden har ageret som deltagende observatør.

4.1.2. Udarbejdelse af interviewguides

Til indsamlingen af det empiriske materiale har vi udarbejdet en semistruktureret interviewguide. I overensstemmelse hermed består vores interviewguides af en række forskellige temaer, som vi ønsker at undersøge i forbindelse med belysningen af vores problemstilling. Under hvert tema har vi formuleret uddybende spørgsmål, som vi kan stille, såfremt de er relevante og ikke er blevet belyst.

Nedenstående opstilles de fire hovedtemaer i interviewguiden.

- Om inddragelse og muligheder for dette
- Socialrådgivernes erfaringer med inddragelse af børn og unge og inddragelsens betydning
- Socialrådgivernes motivation for inddragelse af børn og unge
- Socialrådgivernes vurdering af inddragelse – hvornår, hvordan og graden deraf

4.2. Vores adgang til feltet

Dette afsnit vil omhandle processen omkring vores adgang til feltet. Der har været visse vanskeligheder forbundet med at etablere et samarbejde med de deltagende socialrådgivere. Vores fremgangsmåde bestod i, at vi først forsøgte at tage telefonisk kontakt til alle børne- og familieafdelinger i kommunen. Dem, som udviste en mulig interesse, fik tilsendt en mail, hvor vi kort præsenterede undersøgelsens formål, og at vi ønskede at etablere et samarbejde med dem. Der var flere afdelinger, som allerede havde et samarbejde med andre grupper, så det var et begrænset antal, som udviste interesse. Det lykkedes os at etablere et samarbejde med to socialrådgivere fra forskellige afdelinger. Disse to socialrådgivere vil blive præsenteret i næste afsnit.

I processen frem imod vores endelige problemformulering har vi været nødsaget til at ændre vores fokus. Vores interessefelt ligger indenfor børne- og ungeområdet og inddragelse af børn og unge i egen sag. Dette interessefelt har vi hele vejen holdt fast i, men har ændret vores hovedvinkel fra at omfatte børnenes og de unges perspektiv på inddragelse til et socialrådgiverperspektiv.

Igennem forløbet er vi stødt på såvel juridiske som etiske barrierer, som forårsagede skiftet i fokus til at omhandle såvel et unge- samt et socialrådgiverperspektiv. Grundet en gruppedeling er de to hold interviewpersoner blevet delt op, således at vi nu skriver ud fra et socialrådgiverperspektiv. Gruppedelingen var et resultat af uoverensstemmelser i gruppen, der gjorde, at vi så os nødsaget til at splitte gruppen op.

4.3. Præsentation af de enkelte interviewpersoner

De to interviewpersoner i dette projekt vil blive anonymiseret, hvorfor vi i projektet omtaler dem som Ditte og Signe. Begge interviewpersoner har været uddannet og ansat i deres respektive afdelinger i en kortere periode.

Den ene socialrådgiver blev uddannet januar år 2008, og arbejder nu i en børne- og familieafdeling. Forud for sin ansættelsesperiode har hun været i praktik samt ansat som studiemedhjælper i samme afdeling.

Den anden socialrådgiver blev uddannet i juni år 2006, og har været ansat på nuværende arbejdsplads, i en børne- og familieafdeling, i ½ år. Forinden dette har hun været beskæftiget med lignende arbejdsområder indenfor børne- og familieområdet.

4.4. Generaliserbarhed

Ved udførelsen af en kvalitativ interviewundersøgelse, som vi har lavet, synes det ikke muligt at fremkomme med noget generelt, idet det ikke synes muligt at tale om en produktion af generelle universelle lovmæssigheder, som man ser det indenfor positivistiske opfattelser. Den humanistiske opfattelse, som vi lægger os op af, pointerer derimod, *"at enhver situation er unik og at ethvert fænomen har sin egen indre struktur og logik"*.²⁶

Generaliserbarheden for nærværende undersøgelse ligger derfor ikke i muligheden for reproduktion, men der synes i højere grad at være tale om, hvad Kvale omtaler som analytisk generaliserbarhed.²⁷ Dette *"indebærer en velovervejede bedømmelse af i hvilken grad resultaterne fra en undersøgelse kan være vejledende for, hvad der kan ske"*²⁸ i en anden og lignende situation. I henhold til vores indsamlede empiri synes det svært at tale om en egentlig generaliserbarhed, da svarene ikke alene er afhængige af vores spørgeteknikker og personlige påvirkning i interviewsituationen, men i lige så høj grad af socialrådgiverens erfaringsgrundlag, interessefokus samt viden indenfor dette specifikke felt.

Generaliserbarheden synes yderligere besværliggjort af den lille gruppe af interviewpersoner, vi har haft kontakt til, idet sammenligningsgrundlaget naturligt vil være mindre end, hvis vi havde haft en bredere gruppe interviewpersoner.

26 Kvale, Steinar, 1997, s. 227

27 Kvale, Steinar, 1997, s. 228

28 Kvale, Steinar, 1997, s. 228

4.5. Analyse af det empiriske materiale

I dette afsnit vil vi redegøre for de valgte analysemetoder til behandling af det empiriske materiale. Det empiriske materiale fra de to interviews vil i dette projekt blive behandlet ud fra en kombination af meningskondensering og meningsfortolkning.

De transskriberede interviews vil blive bearbejdet ud fra den fænomenologiske analysemetode meningskondensering. Vi vil med denne analysemetode gennemlæse transskriptionerne, så vi kan få en fornemmelse af helheden i det indsamlede empiri. Derefter vil vi se på hvilke temaer, der gennem interviewet er kommet frem. Disse temaer er fundet ud fra interviewpersonens udtalelser. Dette medfører, at interviewteksterne bliver omformuleret således, at interviewpersonernes udtalelser bliver til korte og præcise udsagn.²⁹ I fænomenologien fremhæves det, at interviewpersonernes udtalelser skal ses i relation til den kontekst, hvori de udtales, samt det individ hvorfra udtalelserne stammer.³⁰ I fænomenologien forstås: *"de sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver og beskriver verden således, som den opleves af interviewpersonerne og ud fra den forudsætning, at den afgørende virkelighed er, hvad mennesker opfatter den som"*.³¹

Vi vil efter meningskondenseringen af vores empiri bruge meningsfortolkning til at analysere vores empiriske materiale. Meningsfortolkningen sker gennem dialektiske bevægelser mellem enkelte dele af det empiriske materiale og dets overordnede betydning. I princippet er en sådan hermeneutisk udlægning af teksten en uendelig proces, men fortolkningen ophører, når empiriens temaers betydning danner fornuftige mønstre og indgår i en sammenhængende enhed.³²

"Formålet med den hermeneutiske fortolkning er at nå frem til en gyldig og almen forståelse af en teksts betydning".³³ I hermeneutikken er meningsfulde fænomener kun forståelige i den sammenhæng eller kontekst, som de forekommer i. Det er altså sammenhængen, som giver dem en bestemt mening. Den hermeneutiske cirkels udgangspunkt er, at al fortolkning består i en kontinuerlig veksling mellem helhed og del.³⁴

29 Kvale, Steinar, 1997, s. 190 - 192

30 Kvale, Steinar, 1997, s. 61-63

31 Kvale, Steinar, 1997, s. 61

32 Kvale, Steinar, 1997, s. 57

33 Kvale, Steinar, 1997, s. 56

34 Kvale, Steinar, 1997, s. 56-57

Disse analysemetoder har deres ståsted indenfor humanvidenskaben, hvor man blandt andet beskæftiger sig med og undersøger det menneskelige subjekt, og man er bevidst om subjekt-subjekt relationen og påvirkningerne her indenfor.³⁵

4.5.1. De empiriske temaer

Udfra ovennævnte meningskondensering har vi fundet frem til følgende empiriske temaer:

- Børn skal som udgangspunkt altid inddrages
- Kommunikationen i relationen
- Væremåder i relationen

Disse vil, som ovenstående nævnt, blive viderebearbejdet igennem meningsfortolkning og efterfølgende inddraget efter relevans i analysen.

5. Magt og empowerment

Samfundet har gennemgået en udvikling fra det mere traditionelle til det mere moderne samfund, hvor der er kommet et øget fokus på individualismen. Dette har været medvirkende til, at der stilles krav om, at socialrådgiveren skal møde brugeren som et *helt og unikt menneske*³⁶. Dette mere individualistiske livssyn bidrager til, at der bliver stillet større krav til brugeren som enkelt individ. Ligeledes har brugeren bedre muligheder for at være medbestemmende i beslutninger, der vedrører dennes eget liv.³⁷ Grundet denne udvikling er der i det danske samfund kommet mere fokus på eksempelvis empowerment, hvilket vil blive uddybet senere i *Empowerment*. Dette har fået en mere central plads i socialrådgiverens møde med brugeren.³⁸ Dermed er der sket en mulig forskydning i magt-balancen mellem rådgiver og klient. Det er således vigtigt at være opmærksom på begrebet magt, da det er et meget omdiskuteret emne, og samfundsudviklingen har bidraget med større krav til socialrådgiveren om at inddrage brugeren i egen sag.

5.1. Magt

Nedenstående præsenteres en kort gennemgang af begrebet magt, som beskrevet i bogen *"Det magtfulde møde mellem system og klient"*. Endvidere vil der være en teoretisk gennemgang af Michel Foucaults magtanalyse. Denne teoretiske gennemgang vil ikke være udtømmende.

³⁵ Christensen, Gerd, 2002, s. 141-143

³⁶ Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, side 9

³⁷ Sørensen, Mads P. og Christiansen, Allan, 2006, side 66

³⁸ Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, side 9

Magt er et meget omstridt begreb, og der kan skelnes mellem forskellige former for udførelse af magt. Magtformer kan således spænde fra den fysiske magt, herunder for eksempel tvang, til en magtform der ikke nødvendigvis er synlig.³⁹

Denne usynlige magtform vil blive beskrevet med udgangspunkt i bogen *"Det magtfulde møde mellem system og klient"*, som omhandler mødet mellem socialrådgiver og bruger. En del af den magtudøvelse, som socialrådgiveren udfører, indebærer en magtform, der er *"udtryk for udøvelse af en legal myndighed"*⁴⁰. Dette er dog ikke det eneste aspekt inden for magtudøvelsen, der eksisterer i mødet mellem socialrådgiver og bruger. Andre aspekter er eksempelvis:

- *"magt baseret på konstruerede sandheder om, hvad der er bedst for klienterne"*
- *"professionernes problemdefinitioner"*
- *"på uformelle, mere eller mindre subjektive normer hos en given persongruppe om at ville yde hjælp"*
- *"på andre forhold, som ikke umiddelbart forstås som magt"*⁴¹

Denne usynlige magtform bliver dermed ikke opfattet som udøvelse af magt af hverken socialrådgiveren eller brugeren.⁴² Indenfor denne form for magt kan der nævnes to hovedbegrundelser, som kan beskrives på følgende måde: *"Beslutninger træffes ud fra et synspunkt om at hjælpe klienten og ud fra de bedste intentioner. De professionelle på området er så at sige eksperter i hjælp, og deres professionelle forestillinger er forbundet med, at de mener at vide, hvad der er bedst for klienten."*⁴³ Den anden hovedbegrundelse er beskrevet på følgende måde: *"...systemrepræsentanterne opfatter sig selv, og opfattes af andre, som besiddende den rigtige neutrale, eller saglige fagviden på det berørte område. De forskellige faggruppers arbejde med klienter forstås altså ikke som udtryk for magt, men som udøvelse af en professionel praksis, som er styret af deres viden og erfaring om, hvad der kendetegner godt socialt arbejde..."*⁴⁴

Som redegjort for i ovenstående kan der anskues en magtudøvelse i relationen mellem socialrådgiver og bruger. Dog opfattes dette ikke som magtudøvelse. I stedet opfattes socialrådgiveren som en vidensressource, for hvem interessen ligger i at hjælpe brugeren bedst muligt ved at gøre denne i stand til at hjælpe sig selv. Mødet mellem socialrådgiver og

39 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 9

40 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 10

41 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 10

42 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 10

43 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 10-11

44 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 11

bruger er en af de magtformer, der er en stigende interesse for i de nyere magtdiskussioner. En af de teoretikere, der har haft stor indflydelse på disse magtdiskussioner, er den franske filosof Michel Foucault, hvis teori vil blive præsenteret i nedenstående afsnit.⁴⁵

5.1.1. Michel Foucault

I nedenstående afsnit vil Foucaults magtbegreb og magtanalyse blive præsenteret ud fra, hvordan disse er beskrevet i bogen: *"Magtens former"*. Som før nævnt er Michel Foucault en af de teoretikere, der har haft en stor indflydelse på nyere magtdiskussioner. Foucault fokuserer i sin magtanalyse på at undersøge magtrelationer. Han er således interesseret i at finde en forståelse for, hvad magt som begreb er og ikke hvem, der har magten.⁴⁶ Dette skyldes, at magt, ifølge Foucault, ikke kan besiddes, da magten ikke *"udspringer fra et bestemt punkt eller en overordnet position"*⁴⁷. Magt i det moderne samfund handler om at kunne påvirke individer og deres handlinger og selvopfattelse. Det er dermed, ifølge Foucault, en produktiv magt, hvor ønsket blandt andet er, at *"...sætte individer i stand til at handle på bestemte måder"*⁴⁸.

Foucault har igennem sit arbejde præsenteret flere begreber til at analysere *"statens møde med borgeren og den magt, der er i dette møde"*⁴⁹. Foucault har blandt andet beskrevet, hvorledes man kan kendetegne magtudøvelsen i det moderne samfund på følgende måde, *"Moderne, liberal magtudøvelse er en skabende magt, der søger at fremelske, opdyrke og stimulere bestemte evner hos borgerne"*⁵⁰. Dermed mente Foucault, at magten som begreb er produktiv, idet magten er skabende. *"...den virker ved at gøre individer til – og få individer til selv at gøre sig til – bestemte subjekter"*⁵¹. I den moderne stat ses brugere således, ifølge Foucault, som *"...en totalitet og som enkeltindivider, hvis individualitet eller selv-forhold kan gøres til genstand for en "produktiv" form for styring"*⁵². Hermed ses staten som både individualiserende og totaliserende.⁵³ En af de former for magt, som Foucault beskriver, er den pastorale magtform eller pastorale ledelse. Denne magtform kræver, at brugeren fortæller sandheden om sig selv og indebærer, at brugeren bliver fastholdt på egne udtalelser. Foucault kalder også denne magtform for den individualiserede magt.⁵⁴

45 Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils, 2002, side 10

46 Leksikon.org, søgt på Michel Foucault, den 14. december 2008

47 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 18

48 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 18

49 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 16

50 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 17

51 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 17

52 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s.17

53 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 17

54 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 18

Foucaults magtanalyse

Foucault har opstillet forskellige begreber i arbejdet med at analysere magt og styring. Her er beskrevet diskursanalyse, magt og magtteknologier samt selv-styring og selvteknologier. Nedenstående vil der komme en kort gennemgang af disse begreber.

Et af de centrale begreber i Foucaults magtanalytik er begrebet diskurs. Diskurs handler om at undersøge relationerne mellem sprogbrug, samfundsstrukturer og den måde, man handler på. I diskursanalysen er der tre grundelementer: diskurs, udsagn og diskurs-formation. Elementet diskurs dækker over *"mængden af faktisk fremsatte udsagn inden for et bestemt område"*⁵⁵. Dermed menes, at diskurs er udsagn, som er begrænset til at omfatte et bestemt område, som for eksempel inden for det socialfaglige fag. Begrebet udsagn kan beskrives på følgende måde: *"Et udsagn er et udsagn, når det kan siges at frembringe objekter, etablere subjektpositioner og indgå i begrebsnetværk"*⁵⁶. Udsagnet er det bærende element i Foucaults diskursanalyse. Udsagnet omhandler begivenheder og især kendsgerninger. Han mener, at magten altid er et element indenfor institutioner i arbejdet med mennesker. Med det regelstyrede samfund, som vi alle er en del af, er magten sammenkædet med en eller anden form for kontrol. Ethvert udsagn afføder nye tanker, og der vil altid være historie og viden bag ethvert udsagn. Det sidste element, diskurs-formation, kan beskrives som: *"Det regelstyrede felt, der kan rekonstrueres retrospektivt som styrende for, hvilke udsagn der kan fremsættes på et givent tidspunkt, i en given sammenhæng og af hvem"*⁵⁷. Diskurs-formation kan således beskrives som *"et spredningssystem for udsagn"*⁵⁸ og handler om at finde regler for, hvornår et udsagn kan accepteres som et udsagn.⁵⁹ Foucault mener endvidere, at hvis man vælger at afgrænse disse udsagn vil det have betydning for resultatet af diskursanalysen. Han mener derfor, at hvis man er interesseret i at undersøge et område, er det vigtigt, at man medtager al den viden, der er indenfor dette område. Hvis ikke man medtager al den viden, kan udsagnet, ifølge Foucault, ikke blive sandt.⁶⁰

I Foucaults magtanalyse indgår der ligeledes magtteknologier, som omhandler *"de praktiske instrumenter og institutionelle procedurer, som bruges til at styre mennesker med"*⁶¹, og kan defineres som teknologier, der *"objektiverer subjektet"*⁶². Hermed menes, at der blandt andet

55 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 25

56 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 25

57 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 25

58 Andersen, Niels Åkerstrøm, 1999, s. 41

59 Andersen, Niels Åkerstrøm, 1999, s. 41

60 Andersen, Niels Åkerstrøm, 1999, s. 41

61 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 23

62 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 28

bliver forsøgt at bestemme individers adfærd. Magtteknologier er endvidere *"...både instrumenter til at styre med og instrumenter til at iagttage med, idet de synliggør og leder blikket mod bestemte objekter"*⁶³. Magtteknologierne er endvidere en aktiv del af diskursen, da disse teknologier er medvirkende til, at der bliver *"formet nye styringsobjekter, der kan gøres til genstand for viden og begrebsdannelse"*⁶⁴.

Selv-styring og selvteknologier handler om, *"hvordan mennesket gør sig selv til genstand for sin egen styring"*⁶⁵. Selvteknologier *"tillader individer, ved egen hjælp eller med hjælp fra andre, at udføre en bestemt række operationer på deres egne kroppe og sjæle, tanker, adfærd og eksistensmåde, for at transformere sig selv med henblik på at opnå en bestemt tilstand af lykke, renhed, perfektion eller udødelighed"*⁶⁶. *"Magtens former"* beskriver således disse teknologier som *"redskaber, som subjektet kan benytte til at isolere bestemte aspekter i sig selv som videns- og styringsobjekter"*⁶⁷.

Opsamling

Ifølge *"Magtens former"* fokuserer Foucault ikke på den skelnen, der ofte kan være mellem den *"onde magt"*, hvor brugeren bliver undertrykt og den *"gode magt"*, som der blandt andet arbejdes ud fra gennem empowerment.⁶⁸ Dette kan sammenholdes med, at Foucault ser magt som eksisterende i relationen mellem mennesker.

Ovenstående afsnit har præsenteret en gennemgang af Michel Foucaults magtanalytik. Foucault er anvendelig i vores projekt, da han mener, magt eksisterer i relationer. Anvendeligheden kan begrundes i, at socialrådgiverens udførelse af det sociale arbejde med inddragelse af barnet, som afgrænset i vores projekt, udføres i relationen mellem socialrådgiver og barn indenfor de rammer, som her er opstillet.

Vi mener, at Foucaults magtanalytik er for idealistisk med baggrund i, at man aldrig kan være sikker på at have alle aspekter med i sine undersøgelser. Ifølge Foucault kan sandheden ikke findes igennem enkelte udsagn, men skal derimod være et resultat af al eksisterende viden indenfor området. Dette ses dog ikke altid muligt, idet man aldrig kan være sikker på, at al eksisterende viden indenfor et givet område er tilvejebragt. Dette kan begrundes med såvel lovgivningens rammer med hensyn til tidsbegrænsninger ved udførelsen af det sociale

63 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 28

64 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 28

65 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 23

66 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 30

67 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 30

68 Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper, 2007, s. 40

arbejde, samt at der aldrig kan foreligge en garanti for, at alle aspekter af en given problematik er frembragt og synliggjort af hverken socialrådgiveren, andre professionelle eller barnet og familien. Resultatet af dette er, at man må vurdere og træffe afgørelser ud fra det eksisterende grundlag.

I nedenstående afsnit vil der komme en præsentation og gennemgang af begrebet empowerment som beskrevet i *"Empowerment på dansk"*.

5.2. Empowerment

Empowerment som begreb omhandler de processer, hvorigennem *"underprivilegerede grupper bliver i stand til at modvirke afmagt"*.⁶⁹ Empowerment handler således om at koble kompetenceudvikling, personlig motivation og tilgængelige ressourcer sammen for, at brugeren kan få en følelse af at kunne overkomme sine problemer på egen hånd. Når denne følelse formes til opbygning og udvikling af kompetence, færdigheder og mod, som anvendes til handling, tales der således om empowerment. Hvis man som menneske skal have opfyldt sit behov for det gode liv, skal man opleve en *"meningsfuld, begribelig og håndterbar"*⁷⁰ sammenhæng.

Empowerment kan ses ud fra en kombination af to realitetsforståelser. Disse er en subjektiv, som omhandler måden, hvorpå *"man tænker om sig"*⁷¹, og en objektiv som *"henviser til de strukturer og dimensioner, der påvirker den samfundsmæssige fordeling af magt i samfundet, og som giver adgang til ressourcerne"*⁷².

Empowerment er således *"det kombinerede resultat af"*⁷³:

- *at blive involveret i en bevidsthedsgørende proces*
- *at tilegne sig færdigheder*
- *at nå et mål, for eksempel en mere retfærdig fordeling af magt.*

For at begrebet empowerment kan bruges i det sociale arbejde, skal der være fem konsensuspunkter til stede. Disse fem punkter er:

- Social aktion
- Politisk årvågenhed

69 Andersen, John, 2005, s. 60

70 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 71

71 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 71

72 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 72

73 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 73

-
- Retten til at definere egen virkelighed og deltage i de beslutninger, som påvirker eget liv eller lokalsamfund
 - Opleve sig selv som kompetent og blive opfattet sådan af andre
 - Brug af magt – her tænkes på ressourcer, deling af viden

Det første af de fem konsensuspunkter er social aktion, som betyder *"handlinger eller aktioner, som er rettet mod at eliminere undertrykkelse"*⁷⁴. Hermed menes, at brugerens handlinger har til hensigt at skabe en større balance i den magtfordeling, der er på det socioøkonomiske niveau, det politiske niveau og det strukturelle niveau.

For at brugerens handlinger kan være en del af empowermentbegrebet, skal de være knyttet til begrebet refleksion, *"fra handling til refleksion til handling igen og yderligere refleksion"*⁷⁵. Kun med denne kæde af handling og refleksion *"kan de agerende fastholde ejerskab og kontrol over handlingen"*⁷⁶. Refleksionen skal være til stede for, at *"de agerende handler på egne betingelser og ikke bliver objekter i andres dagsorden"*⁷⁷. En afgørende faktor i social aktion er, at den bliver igangsat samt udformet af brugeren på egne betingelser. Derudover skal den være *"autonom og autentisk i forhold til brugerens målsætning"*⁷⁸. Autonomi er ifølge *"Empowerment på dansk"* ansvarlighed, hvilket er målet i empowerment. De professionelle bør involvere brugerne på en måde der er medvirkende til, at brugerne bliver i stand til at tage ansvar for egne valg og handlinger.⁷⁹ Politisk årvågenhed i empowerment handler om at *"skaffe brugerne mest mulig indflydelse på eget liv og tilværelse inden for de rammer, samfundet har sat og medvirke til, at rammerne kan flyttes"*.⁸⁰ I det sociale arbejde har de professionelle en magtposition, som eksisterer både gennem lovgivning og i relationen mellem socialrådgiver og bruger. Socialrådgiveren skal *"vedkende sig magten for dels selv at kunne bruge den, dels at kunne dele den med brugeren så de uddannes til at bruge magt i deres eget liv"*⁸¹

I det tredje konsensuspunkt er menneskesynet i empowerment beskrevet. Dette menneskesyn er medvirkende til, at *"mennesker ses og forstås som sociale væsener, som alle har en evne og lyst til at leve deres liv på bedst mulig måde"*.⁸² At opleve sig selv som

74 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 81

75 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 82

76 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 82

77 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 82

78 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 82

79 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 82

80 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 84

81 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 86

82 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 89

kompetent og blive opfattet sådan af andre er det fjerde konsensuspunkt i empowerment. Kompetence bliver i *"Empowerment på dansk"* beskrevet således, *"kompetence er at have de nødvendige færdigheder til at udføre ønskede handlinger"*.⁸³ Kompetence indeholder endvidere de to begreber selvtillid, *"skal her forstås som tillid til de færdigheder, man i kraft af sin faglighed er i besiddelse af"* og selvværd, *"skal forstås som den værdi, den enkelte tillægger sig selv som menneske"*.⁸⁴

I forbindelse med det femte konsensuspunkt kan magtbegrebet i empowerment beskrives på følgende måde:

- *"at opnå magt"*
- *"at udvikle magt og at tage magt"*
- *"at lette adgang til og sætte i stand til at bruge magt"*
- *"at give, garantere eller tillade magt"*⁸⁵

Handling er et af de afgørende begreber i empowermenttankegangen. Dette indebærer, at brugeren og den professionelle er bevidst om vigtigheden af, at *"der i reaktionen på en problemstilling ikke kun skabes plads til erkendelse, forståelse og indlevelse, men også arbejdes med, hvordan der kan handles på baggrund af denne indsigt"*⁸⁶. Dermed ikke sagt at indsigt og erkendelse nødvendigvis kommer før handling. Før vi kan handle, er det nødvendigt med en forståelse af os selv samt en forståelse af baggrunden og årsagerne til egen situation. Dette er dog ikke nødvendigvis den rækkefølge, der er i praksis, hvilket skyldes, at brugerne eventuelt foretrækker handling før erkendelse og indsigt.

En forudsætning for empowerment er, *"at de professionelle arbejder med at øge brugernes kompetence til at koble følelsesmæssige erkendelser til aktiv handling"*⁸⁷. Når man som professionel arbejder med empowerment, er ens udgangspunkt at høre brugerens version af situationen, og hvad denne mener, at der er behov for hjælp til. Magtbegrebet i empowerment omhandler at *"udvikle magt til og ikke magt over andre. Magt til at foretage sig det i livet og dagligdagen, man ønsker sig. Magt til at løse sin opgave og udøve sin faglighed"*⁸⁸. I empowerment kan der således tolkes, at socialrådgiveren arbejder som en form for "coach" for at give brugeren redskaber til at opnå magt over eget liv.

83 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 92

84 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 92

85 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 93

86 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 78

87 Andersen, Maja Lundemark mfl., 2000, s. 81

88 Andersen, Maja Lundemark mfl., 1993, s. 59

Ovenstående har været en gennemgang af begrebet empowerment. Det kan dog diskuteres, hvorledes dette begreb er anvendeligt i det danske velfærdssystem, og om det er muligt for socialrådgivere at arbejde ud fra dette begreb. Dette skyldes, at socialrådgiveren i empowerment kan opfattes som en "coach", idet hun skal uddanne brugeren til at tage ansvar for egne handlinger og opnå kompetence til få magt over eget liv. Men i det danske velfærdssystem er der opstillet rammer for udøvelsen af socialrådgiverens praksis, og det kan derfor diskuteres, om det er muligt inden for disse rammer at opnå den optimale og ideelle empowerment.

5.3. Opsamling

Den magt, som socialrådgiveren har til såvel at definere situationen og vurdere samt træffe afgørelser, skal udøves i sammenhæng med de lovmæssige krav om inddragelse af barnet, nærmere bestemt barnets muligheder for at udtrykke egen holdning og mening til eventuel foranstaltning samt egen oplevelse af sin situation. Ligeledes ses det, at socialrådgiveren skal informere barnet om overvejelser og beslutninger, og dette kan bidrage til, at barnet har en reel mulighed for at tage stilling til situationen.

I mødet mellem socialrådgiver og bruger er det vigtigt at indsamle al relevant viden og relevante udsagn for at opnå den fulde forståelse. Forsøget eller målet med at opnå sandheden indenfor et givet område afhænger således af, at al viden indenfor et område er indsamlet, samt at alle de indsamlede udsagn forstås i henhold til deres sammenhæng. Dette grundet, at et udsagn kun kan karakteriseres som et brugbart udsagn i så fald det ses i relation til andre udsagn indenfor samme kontekst. Magtteknologier samt selv-styring og selvteknologier kan ses som to måder at forstå adfærden i mødet mellem socialrådgiver og bruger. Selv-styring og selvteknologier kan sammenholdes med empowerment, idet begge omhandler, at brugeren enten ved egen hjælp eller med hjælp fra socialrådgiveren skal tage styring over egen situation. Magtteknologier kan derimod anskues som en styring af brugerens adfærd, og dermed den "*onde magt*".

I Foucaults diskursanalyse er det nødvendigt, at man i sin undersøgelse har en udtømmende viden inden for undersøgelsens interesseområde for at kunne finde frem til den ægte sandhed. Dette kan sammenlignes med undersøgelsen af barnets livssituation, hvor barnet har mulighed for at tilkendegive egen oplevelse af situationen samt problematikken, og hvor barnets holdning til eventuelle foranstaltninger skal tilvejebringes.

Måden, hvorpå socialrådgiveren udfører det sociale arbejde, kan ses i relation til hendes tidligere erfaringer og oplevelser, hvilket hun skal være bevidst om. Ifølge Foucault afføder udsagn nye tanker og egne udsagn har en historie og en viden bag sig. Udsagn i samtalen

mellem socialrådgiver og barn kan således afføde nye tanker hos modtageren og dermed i relationen, og der skal være en bevidsthed omkring, at de enkelte udsagn er udtrykt med en historie og en viden bag sig. Det vil sige, at barnets udsagn skal tolkes ud fra barnets eget perspektiv. For at sikre sandheden og en korrekt forståelse er det derfor vigtigt at indsamle alle udsagnene og i den rette kontekst.

Empowerment kan ses som en tidskrævende proces for både socialrådgiver og bruger. I forbindelse med relationen mellem socialrådgiver og barn er der i de opstillede rammer inden for den udførende del af den sociale praksis ikke muligheder nok, rent tidsmæssigt. Desuden er det formuleret i lovgivningen, at ansvaret for den endelige beslutning ligger ved myndigheden. Barnet skal involveres i egen sag, og dets synspunkter skal tillægges vægt. Men ansvaret for, at der træffes en korrekt beslutning ligger hos myndigheden. Inddragelsen indebærer derfor ikke en pligt til at følge barnets ønsker, eftersom der kan være faglige overvejelser, der umuliggør dette. Det er vigtigt, at barnet eller den unge bliver gjort opmærksom på dette. Derimod ses der ved udførelsen af det sociale arbejde med barnet, at dele af en empowermentorienteret tilgang til tider vil være mulig indenfor givne områder og aspekter i det sociale arbejde.

Foucault mener, at idet magten er produktiv forsøger staten at stimulere bestemte evner hos brugerne således, at disse kan tage styring over eget liv. Han mener, at magten er skabende, eftersom den virker ved at gøre individer til og få individer til at gøre sig til bestemte subjekter. Dette kan sammenlignes med empowerment, hvor formålet er, at socialrådgiveren skal uddanne brugeren til at tage magt over eget liv. Socialrådgiveren skal endvidere i samarbejde med brugeren finde den enkelte brugers ressourcer og herunder evner og derudfra hjælpe dem til, at de opnår denne magt over eget liv. I empowerment handler magt om at kunne udvikle magt til, at man kan klare sig gennem sin hverdag på egne præmisser. Foucault fokuserer i sin analytik på, hvorledes et udsagn kan karakteriseres som et udsagn. Han mener, at et udsagn ikke kan karakteriseres som dette, medmindre det er sammenkædet med andre udsagn, altså indgår i et begrebsnetværk. Han mener desuden, at det er en nødvendighed at finde alle aspekter indenfor ens interesseområde for at finde frem til den fulde sandhed. Han beskriver endvidere igennem sin pastorale magtform, at brugeren skal fastholdes i dennes udtalelse, idet den bliver karakteriseret som sandhed. Empowerment, derimod, mener ikke, at der kan handles uden refleksion. For at brugeren kan handle på egne betingelser, skal der være forekommet en refleksion.

I vores projekt er det vigtigt at være bevidst om begge teorier om, hvordan man som myndighedsperson udøver den magt, der er i relationen mellem socialrådgiver og barn. Dette skyldes, at det på den ene side er vigtigt for socialrådgiveren gennem samtaler med barnet

og indsamling af oplysninger fra barnets netværk at finde frem til sandheden, mens det også er vigtigt at reflektere over udsagn inden der handles.

6. Definitionsmagt i henhold til den anerkendende relation

I nedenstående afsnit vil vi redegøre for den voksnes definitionsmagt i forhold til den anerkendende relation. Med henblik på at gøre dette er det nødvendigt at beskrive forholdet mellem den anerkendende relation og definitionsmagt. Herunder vil vi inddrage Berit Bae, da hun netop forholder sig hertil og belyser, hvorledes væremåder i den anerkendende relation influerer på den voksnes definitionsmagt. Her tager vi udgangspunkt i Baes artikel *"Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse"*. Bae tager udgangspunkt i den norske psykolog Anne-Lise Løvlie Schibbye og hendes forståelse og anvendelse af anerkendelsesbegrebet.

6.1. Definitionsmagt

I forbindelse med magtaspektet i kommunikationen kan der tales om en såkaldt asymmetrisk relation, der ses i forhold til voksen-barn relationen, og en såkaldt definitionsmagt. *"Begrebet definitionsmagt henviser til, at voksne er i en overmægtig position i forhold til barnet, når det gælder dets oplevelse af sig selv. Børn er meget afhængige af de reaktioner, de får fra deres omsorgspersoner, for at kunne opbygge et billede af hvem de er, for at skabe sig selv, for deres egen selvagtelse."*⁸⁹

Den voksnes definitionsmagt forekommer igennem processer indeholdende, hvordan den voksne besvarer barnets kommunikation, og hvordan der bliver sat ord på barnets handlinger og oplevelser, samt hvad den voksne reagerer på og ikke reagerer på. Ifølge Bae kan denne magtposition fra den voksne enten fremme barnets selvstændighed, tro på sig selv, respekt for sig selv og andre, men ligeledes underminere barnets selvrespekt og selvstændighed. I alle forhold, hvor den ene part er afhængig af den anden på en eller anden måde, kan der ses et problem med brug eller misbrug af definitionsmagt.⁹⁰ Grundet dette synes det yderst relevant, at man som socialrådgiver er bevidst om, hvorvidt og hvornår man anvender sin definitionsmagt. Dette vil blive uddybet yderligere senere i dette kapitel.

6.2. Den anerkendende relation

Berit Bae er i sin artikel *"Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse"* inspireret af Schibbye i sin sammenholdning af den anerkendende relation og den voksnes definitionsmagt. Bae beskriver, ud fra Schibbye, at anerkendelse er udtrykt gennem måden, hvorpå man indgår i relation til andre og har udgangspunkt i en grundlæggende holdning af

⁸⁹ Bae, Berit, 1996

⁹⁰ Bae, Berit, 1996

ligeværd og respekt. Anerkendelse er ikke en kommunikationsmetode eller et metodisk princip, eller noget man instrumentelt kan bruge for at opnå bestemte mål. Anerkendelse skal ses som et mål eller en værdi i sig selv, da det at være i en anerkendende relation er ensbetydende med, at man oplever selvtilid, selvstændighed, tolerance og medmenneskelig respekt. Heri kan den førnævnte grundlæggende holdning angående ligeværd og respekt ses. Førnævnte bidrager til en forståelse af, hvorledes man skal indgå i en anerkendende relation. Denne holdning kan blive udtrykt på forskellige måder og kan således ikke reduceres til en metode. Dette indebærer også, at anerkendelse som sådan ikke er nemt at lære, da det er sammenhængende med værdier, som må være integreret i personligheden.⁹¹ Anerkendelse rummer mange forskellige væremåder, og essensen er en grundlæggende holdning, der indebærer, at man ser den anden part som adskilt med rettigheder over egne oplevelser. For at anerkende må man forstå eller vide noget om det som skal anerkendes, og således ses sammenhængen med evnen til empatisk indlevelse. Anerkendelse kommer til udtryk gennem den væremåde, som man anlægger i relation til den anden og udspringer af en grundlæggende holdning af ligeværdighed og respekt.

Schibbyes beskrivelse af og forholdende sig til begrebet anerkendelse kan ses i hendes bog *"Relationer – et dialektisk perspektiv"*. Heri tager hun blandt andet sit udgangspunkt i den tyske filosof Georg Wilhelm Friedrich Hegel, der i sin filosofi fra starten af 1800 tallet havde en antagelse om, at mennesker først får virkelig eksistens, når vi anerkender hinanden.⁹² Schibbye fremhæver anerkendelse som et begreb, der er *"udpræget flertydigt, komplekst og henviser til levende, sammensatte adfærdsmønstre"*.⁹³ I tråd med dette ses en holdning ved Schibbye, at anerkendelse ikke skal opfattes som instrumentel eller afspejlende en subjekt-objekt-holdning. Ifølge Schibbye er anerkendelse altså ikke forenelig med præstationer eller ambitioner i forhold til den anden, her klienten. Desuden skal begrebet ikke ansues som en teknik eller en mulighed for at være instrumentel. Derimod er anerkendelse, noget man er, og ikke noget man har. Det omfatter således samværs måder med andre.⁹⁴ Ifølge Schibbye mente Hegel, *"at anerkendelse indebærer en evne til at tage den andens perspektiv, sætte sig ind i den andens subjektive oplevelse"*.⁹⁵ Her omtales en subjekt-subjekt-holdning, hvor individet skal være bevidst om og i kontakt med sin egen subjektivitet. Med udgangspunkt i dette ses det således, at anerkendelse kun er mulig, igennem en egen forståelse af sin egen subjektivitet, og på denne måde kan forstå den anden parts subjektive verden.

91 Bae, Berit, 1996

92 Nyt Psykologisk Leksikon, 2001, s. 215, Søgning på Hegel

93 Schibbye, Anne-Lise Løvlie, 2005, s. 280

94 Schibbye, Anne-Lise Løvlie, 2005, s. 279-300

95 Schibbye, Anne-Lise Løvlie, 2005, s. 281

I "*Relationer – et dialektisk perspektiv*" fremhæver Schibbye Hegels accentuering af, at begge parter i en bevægelig relation skal være ligeværdige. En sådan fremhævnings forudsætter ikke nødvendigvis, at parterne er lige, men derimod, at de har lige ret til deres egne oplevelser. I relation hertil skelner Schibbye mellem handlinger og oplevelser, idet handlinger kan fordømmes, mens individets oplevelse skal opfattes som gyldigt. Ligeværdigheden i anerkendelsen indebærer således en respekt for den anden parts egne oplevelser. Denne respekt og accept kan gradvist skabe følelsen af fællesskab og menneskeligt nærvær, hvilket fordrer den anerkendende relation. Ifølge Schibbye er såvel subjekt-subjekt-holdningen samt dialektikken indeholdt i anerkendelsen.

Schibbye beskæftiger sig i en drøftelse af anerkendelse med nogle delelementer, som hun kalder anerkendelsens delelementer. Delelementerne indgår i et hele, og disse måder at være på er dialektiske ved, at de skaber forudsætninger for hinanden og henviser til hinanden. Således er der ikke tale om selvstændige eller adskilte fænomener, hvorfor det overordnede niveau er vigtigt. En relation kan således godt være anerkendende over tid, selvom der ses episoder, hvor der eksempelvis ikke forefindes bekræftende væremåde, idet elementerne forudsætter og forudsættes af hinanden. Det overordnede niveau skal således være tilstede før, det kan vurderes hvorvidt en anerkendende væremåde finder sted.

I den anerkendende relation benævner Schibbye anerkendelsens delelementer som værende lytning, forståelse, accept, tolerance og bekræftelse.⁹⁶ Desuden beskæftiger Schibbye sig med to begreber, selvaftgrænsning og selvrefleksivitet, i relationen.⁹⁷ Schibbye har beskrevet og diskuteret disse forskellige væremåder, som indgår i den anerkendende relation. Disse er beskrevet ud fra terapeutiske sammenhænge. Vi vil i projektet ikke tage udgangspunkt i Schibbyes egen teoretiske forholdende sig, men derimod i Baes fortolkning. Bae beskriver væremåder i den anerkendende relation, inspireret af Schibbyes fremstilling af anerkendelse og anerkendelsens delelementer, i en beskrivelse af pædagogiske sammenhænge. Bae anser væremåderne for at være generelle holdninger, som også kan være vejledende i pædagogiske sammenhænge. Bae har således tolket på Schibbyes fremstilling af delelementerne i forhold til samspil i praktisk pædagogiske situationer, og dette kan så ses i forhold til den voksnes anvendelse af definitionsagt.⁹⁸ Vi mener, at denne sammenholdning desuden er relevant og anvendelig i relationen mellem socialrådgiver og barn, idet man kan argumentere for, at dette ligeledes er relationer samt samtaler, hvori det

96 Schibbye, Anne-Lise Løvlie, 2005, s. 284 – 300

97 Schibbye, Anne-Lise Løvlie, 2005, s. 86 – 88 + 91- 95

98 Bae, Berit, 1996

er vigtigt at være bevidst om visse pædagogiske måder for den voksne at forholde sig til barnet på.

Nedenstående vil vi med udgangspunkt i Baes tolkning af Schibbye redegøre for væremåderne i den anerkendende relation mellem voksen og barn. De væremåder, som Bae fremhæver, er karakteriseret ved:

- Forståelse og indlevelse
- Bekræftelse
- Åbenhed – at kunne opgive kontrollen
- Selvrefleksion og afgrænsethed⁹⁹

6.2.1. Væremåder i den anerkendende relation

Som nævnt ovenstående er det nødvendigt at have et vist kendskab til den anden i relationen for at kunne indgå i en anerkendende relation. Man må altså prøve at gå ind i den andens oplevelsesverden og forsøge at forstå ud fra den andens erfaringsbaggrund. For at kunne forstå nogen ud fra deres egne forudsætninger indebærer det, at der opnås kendskab til meningen eller intentionen ud fra det enkelte menneskes perspektiv. For at kunne forstå meningen kan man således ikke kun fæstne sig ved den ydre handling, men må ligeledes forvente, at handlinger har en anden mening for dem, som udfører dem, selvom de umiddelbart ser meningsløse ud for andre.¹⁰⁰

Åbenhed er en vigtig faktor for at kunne forstå et andet menneske. Den voksne må være åben overfor barnet, og hvad dette er optaget af, og bevidst om at hun ikke altid kan forudsige barnets handlinger eller udsagn. Hvis den voksne starter op med at stille spørgsmål, definere, vurdere eller lignende, kan dette fungere som en form for kontrol af det, barnet kommer med. Denne kontrol kan bidrage til, at barnet ikke føler sig forstået ud fra egne præmisser og lukker af for den videre kommunikation. I samspil præget af kontrol er det således begrænset, hvad der kommer frem fra begge parter.¹⁰¹

Barnet har mulighed for at opleve en ret til sin egen oplevelse, sine egne tanker og følelser, hvis det bliver mødt gennem en bekræftende kommunikation baseret på forståelse og lytning. Hvis den voksne både verbalt og nonverbalt formidler, at hun forstår, hvad barnet er optaget af, er det tryghedsskabende. Dette bidrager til, at barnet friere kan handle, føle og

99 Bae, Berit, 1996

100 Bae, Berit, 1996

101 Bae, Berit, 1996

tænke ud fra sig selv.¹⁰² En genuint bekræftende holdning vil bidrage til, at barnet kan få et forhold til, hvad der er dets eget, uafhængigt af den voksnes perspektiv. Bekræftelse er ikke det samme som ros, positiv feedback, umiddelbar tilfredshed eller enighed.¹⁰³ Den voksnes magtposition bliver understreget af megen vurderende kommunikation, og dette underminerer barnets selvstændige definition af sin egen handling. Et andet alternativ til vurderingen er, at den voksne stiller spørgsmål på en åben, undrende og accepterende måde, og derved får barnet til at forholde sig til det, det udtrykker, frem for at vurdere barnets udsagn. Denne bekræftende væremåde indebærer, at den voksne henvender sig til refleksionssiden hos barnet. I stedet for en definering af, hvad barnets kommunikations indebærer, så skal den voksne fremkalde en refleksion hos barnet over, hvad udsagnet eller handlingen betyder. Barnet skal således selv definere situationen.¹⁰⁴

En forudsætning for at være bekræftende og åben i forhold til den anden persons oplevelsesverden er, at den voksne skal være i stand til at være reflekterende, det vil sige at have perspektiv på sig selv og at have et forhold til egne oplevelser. Derudover skal den voksne kunne skelne mellem det, der foregår i sig selv og i andre. Evnen til afgrænsning indebærer refleksion. Afgrænsning og refleksion er en del af samme helhed, og man kan ikke have den ene side uden den anden. Den voksne skal kunne skelne mellem egne intentioner og tanker overfor barnets. Hvis den voksne vil bidrage til, at barnet udvikler autonomi, må hun blive bevidst om sig selv og kunne se barnet som adskilt.¹⁰⁵

I samspil, hvor der forekommer megen definering, kan der ses et behov for anvendelsen af sorteringsprocesser. Med denne sorteringsproces henvises der til, at den voksne undersøger, hvad der foregår i samspillet og ligeledes forsøger at sætte ord på dette samt reflekterer over de forskellige parter oplevelse i interaktionen. Oplevelser, som opstår i samspillet mellem barn og voksen, kan have sit udspring i begge parter, og det er ikke umiddelbart altid klart, hvor de hører hjemme. Derfor kan der inddrages nødvendigheden af en sorteringsproces.¹⁰⁶

Disse væremåder i den anerkendende relation er holdninger, som det ifølge Bae er vigtigt at arbejde med, hvis den voksne vil bruge sin definitionsmagt på en måde, som understøtter og ikke undergraver barnets udvikling af tillid til sig selv.

102 Bae, Berit, 1996

103 Bae, Berit, 1996

104 Bae, Berit, 1996

105 Bae, Berit, 1996

106 Bae, Berit, 1996

6.3. Sammenhængen mellem definitionsmagten og den anerkendende relation

Ifølge Berit Bae, og den måde hvorpå hun skriver om definitionsmagt og den anerkendende relation i sin artikel "*Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse*", kan der således ses en sammenhæng mellem definitionsmagten og den anerkendende relation. Væremåder, som er en del af den anerkendende relation, er væremåder, som man skal være bevidst om for ikke at misbruge sin definitionsmagt til at undergrave barnets udvikling af tillid til sig selv. Den voksnes kommunikation skaber forudsætninger for barnets selvoplevelse og udvikling af tillid til egne erfaringer.¹⁰⁷ Denne kommunikation bidrager til, at barnet selv definerer situationen udfra sig selv og egen oplevelser.

Individet kan blive bevidst om sig selv og selvstændig ved at blive anerkendt af en anden i relationen. Det er således gennem afhængighed af andre, at der opstår en mulighed for at blive autonom. En anerkendende relation er baseret på ligeværd, og relationen kan således ikke blive anerkendende, hvis den ene part ser på sig selv som mindre værd end den anden.¹⁰⁸

Bevidstheden om, hvad den anerkendende relation indebærer, kan bidrage til, at man måske kan blive mere bevidst omkring, hvorledes definitionsmagt bruges, og på den måde arbejde hen imod at skabe bedre forudsætninger for, at børn møder respekt og får anledning til at udvikle et positivt forhold til egne ressourcer.¹⁰⁹

Som nævnt ovenstående rummer anerkendelse mange forskellige væremåder, og anerkendelsen kommer til udtryk gennem den væremåde, man anlægger i relationen, og udspringer af en grundlæggende holdning om ligeværdighed og respekt. Essensen er, at man ser den anden i relationen som adskilt med rettigheder over egne oplevelser. For at anerkende må man have en viden om det, der skal anerkendes, det vil sige den anden part i relationen.

Således kan væremåderne i den anerkendende relation ansues som holdninger, som det er vigtigt at arbejde med og være bevidst om, hvis den voksne vil bruge sin definitionsmagt overfor barnet på en måde, som understøtter og ikke undergraver barnets udvikling af tillid til sig selv.

I relation til vores virke som socialrådgiver synes det særligt relevant at forholde sig til, hvorledes de opstillede væremåder i den anerkendende relation og den voksnes

107 Bae, Berit, 1996

108 Bae, Berit, 1996

109 Bae, Berit, 1996

definitionsagt kan bidrage til kommunikationen mellem barn og socialrådgiveren. Dette vil vi komme ind på i analyseafsnittet.

6.4. Opsamling

Ovenstående er begrebet definitionsagt set i forhold til den anerkendende relation og væremåder i henhold til denne, således som Berit Bae i sin artikel "*Voksne definitionsagt og børns selvoplevelse*" beskriver denne sammenhæng. Det fremhæves således, at væremåder, som er indeholdt i den anerkendende relation, er væremåder, som socialrådgiveren skal være bevidst om i arbejdet med barnet for ikke at misbruge sin definitionsagt. Socialrådgiverens kommunikation skaber forudsætninger for barnets selvoplevelse og udvikling af tillid til egne erfaringer, og der ses således en sammenhæng mellem barnets og socialrådgiverens kommunikation. Med henblik på at støtte barnets tillid til sig selv er det vigtigt at være bevidst om ikke at definere noget ind i barnet, som tilhører socialrådgiveren selv. Socialrådgiveren skal altså være bevidst om og afklaret med, hvilke følelser og intentioner, som tilhører hende selv og ikke definere situationen på en sådan måde, at de betragtes som en del af barnet også. At definere oplevelser ind i barnet på denne måde kan bidrage til, at barnet ikke ordentligt kan skelne mellem egne og socialrådgiverens oplevelser, i det socialrådgiveren reagerer på barnet ved at definere egne oplevelser ind i barnet. Dette bidrager til, at barnet ikke bliver ekspert i sin egen oplevelse. Dette vil blive uddybet yderligere i analysen.

Med henblik på ovenstående synes det relevant at forholde sig til, hvorvidt det kan forventes af socialrådgiveren at være så selvreflekteret og selvafgrænset i forhold til en anden person, at hun i alle situationer vil kunne adskille egne intentioner og holdninger fra den anden parts. Man må formode, at dette især kan være svært, hvis socialrådgiveren har en forudindtaget forestilling om, hvad sagens problematik er, og derfor har en forventning til barnets egen oplevelse.

7. Kommunikation og samtaleformer

Dette afsnit vil være centreret omkring samtaleformer og elementer i kommunikationen. Nærværende afsnit har ikke til hensigt at levere en udtømmende teoretisk gennemgang af disse punkter, men teorier og metoder vil i stedet inddrages og diskuteres, som de findes relevante.

Den interpersonelle kommunikation drejer sig om overføring af information fra en person til en eller flere. Når man kommunikerer, bruger man andet end bare ord. Kommunikation kan således opdeles i tre niveauer: verbal kommunikation, det der siges, ekstra-verbal

kommunikation, måden det siges på samt nonverbal kommunikation, kropslige signaler.¹¹⁰ Det er derfor vigtigt at være bevidst om sin kommunikation i form af, om den sender kongruente eller inkongruente meddelelser. I den kongruente kommunikation stemmer det verbale overens med det nonverbale og hensigten med kommunikationen. I alle mellem menneskelige interaktioner forekommer der kommunikation, det vil sige, at vi igennem verbalt sprog eksplicit kan tilkendegive interesser, tanker og intentioner, og at vi gennem nonverbal kommunikation kan understøtte disse blandt andet gennem vores kropssprog.

En fremtrædende person indenfor samtaler med børn er Haldor Øvreeide, der beskriver, hvorledes man som fagperson kan etablere en kontakt og et samarbejde med et barn. Øvreeide har i sin bog *"At tale med børn"* opstillet nogle forskellige samtaleformer til samtale med børn. Da vi sætter fokus på relationen mellem socialrådgiver og barn, synes det yderst relevant at inddrage udvalgte samtaleformer beskrevet af Øvreeide. Disse indeholder formål, hvori inddragelse af barnet, som det er afgrænset i dette projekt, kan anskues. Disse vil blive belyst senere i dette kapitel. Ligeledes er der medtaget relevante elementer i kommunikationen og belyst faktorer, som er vigtige for socialrådgiverens kommunikation. Den første del af dette afsnit vil redegøre for faktorer, som har betydning for socialrådgiveren i samtalen. Desuden vil der være en gennemgang af udvalgte elementer i kommunikationen. Disse inddrages, da vi ligeledes mener, at de bidrager med vigtige komponenter i en generel forståelse af kommunikationen.

7.1. Socialrådgiveren i samtalen

Socialrådgiveren er den, som sidder med ansvaret for beslutninger og handlinger og burde således også være den, som formidler informationen til og modtager information fra barnet. Dette vil bidrage til, at socialrådgiveren får bedre mulighed for at handle med udgangspunkt i et førstehåndskendskab til barnet. I den her situation er det vigtigt for socialrådgiveren at være bevidst omkring, hvorledes hun håndterer den magt, der er i relationen.

Vi mener, at det er af stor betydning for et samarbejde, at man bestræber sig på at sætte rammerne for en ligeværdig samtale. Vi mener, at en god samtale er kendetegnet ved en grundlæggende accept af en selv og den anden som person, respekt for egne og andres grænser samt aktiv lytning. Ligeledes er den gensidige respekt og tillid faktorer, som det er vigtigt at være bevidst om og opmærksom på i alle samtaler.

7.1.1. Under hvilke forudsætninger er samtalerne mest anvendelige?

¹¹⁰ Brørup, Mogens og Hauge, Lene, 2002, s. 285

Når en familie kommer ind i det sociale system, bliver barnets situation og dets grundlæggende livsbetingelser, hvad enten de er gode eller ej, aktualiseret for barnet. I denne forbindelse kan der indtræde en utryghed for barnet eller en allerede eksisterende utryghed kan styrkes. De livsbetingelser, som barnet har taget for givet, undersøges, og barnet vil derfor have akut behov for informationsgivende samtaler.¹¹¹

Øvreide fremhæver, at et barn i en udsat situation kan ønske at bevare dets nuværende situation, idet barnet kan opleve, at denne og de primære relationer er det relativt mest trygge til trods for, at det til tider kan opleves som smerteligt, og situationen objektivt kan anskues som utryg og ladet med omsorgssvigt. Grundet dette kan barnet forholde sig selektivt til, hvilken information det tager imod og således være modstandsdygtigt overfor ny information. Udgangspunktet for at give barnet information og mulig støtte kan således ikke blot være at fortælle barnet noget.¹¹² Hvorfor socialrådgiveren skal være bevidst om sin rolle og tilgang til samtalen med barnet.

Ydermere vil der i processen være et behov for social gyldiggørelse af barnets oplevelser. Dette kan forekomme i form af voksne omkring barnet, der søger at forstå og bekræfte oplevelser og reaktioner i barnet. Behov som disse må tolkes samt formuleres af voksne omkring barnet. Det er således den voksnes ansvar at tage initiativ til samtalen. Videre fremhæves det, at den voksne skal være opmærksom på og støtte barnet i relationen, da dette har brug for tid og guidning i forhold til at skabe en forståelse af egen situation. Den voksne skal således løbende bidrage med relevante informationer, som barnet kan forholde sig til, og som lidt efter lidt vil sikre, at situationen falder mere på plads for barnet.¹¹³

I projektet lægges vægten derfor på de samtaler, hvor formålet er at give eller producere viden. Disse informationsgivende samtaler vil blive beskrevet og uddybet i senere afsnit: *Samtaleformer hvor en inddragelse af barnet kan anskues.*

7.1.2. Aktiv lytning

Grundlæggende kan man sige, at evnen til at lytte er betydningsfuld og en forudsætning for at være i kontakt med andre mennesker. Den aktivt lyttende person evner at indleve sig i den andens situation og oplevelser, således at denne føler sig accepteret og imødekommet. I en samtale kan man lytte på tre niveauer, *indholdsplanet*, det samtalen drejer sig om, *følelsesplanet*, det samtalen gør ved os, og de følelser der er underliggende, samt *kropsplanet*, der indeholder det nonverbale budskab. Ved aktiv lytning lytter man på alle tre

111 Øvreide, Haldor, 2003, s. 102

112 Øvreide, Haldor, 2003, s. 102

113 Øvreide, Haldor, 2003, s. 103

planer. Som aktiv lyttende er det vigtigt, at man undersøger, om man har forstået den anden korrekt. Herudover er det en forudsætning, at man har viljen og evnen til at lytte til og rumme den andens følelser, som de er, og ikke som man selv ser dem. Det vil sige, at man ved aktiv lytning skal være påpasselig med at gøre følelser forkerte eller ugyldige.¹¹⁴

En måde, hvorpå man kan udvise respekt for den anden i samtalen, er at tage ansvaret for egne tanker og meninger med videre og således blive på egen banehalvdel. Det skal forstås på den måde, at man i kommunikationen har hver sin banehalvdel, således at den ene banehalvdel omhandler den ene part og dennes tanker, behov eller lignende og den anden parts halvdel omhandler dennes. Hvis man bevæger sig over på den andens halvdel, skaber det en følelse af at blive angrebet. Man skal således ikke udtale sig om, hvad man tror om andre, men blot lægge det ud som observationer.¹¹⁵ Her ser vi respekten for barnet, ved at socialrådgiveren ikke går ind og benævner barnets tanker og lignende, men lader det selv komme til orde. Dette kan sammenholdes med definitionsmagten, hvor den voksne skal være påpasselig med at definere oplevelser ind i barnet, og se den anden part som adskilt med rettigheder over egne oplevelser.

7.1.3. Socialrådgiverens forforståelser

Med henblik på at skabe tillid og respekt, mener vi, at socialrådgiveren skal være en autentisk voksen og fagperson overfor barnet i samtalen, det vil sige, at socialrådgiveren skal være bevidst om hvilken forforståelse, hun har med sig ind i samtalen, da denne enten implicit eller eksplicit kan påvirke samtalen.

I en samtale kan den professionelle, her benævnt som socialrådgiveren, have en bestemt problemforståelse af det enkelte barns problematik. En sådan problemforståelse kan ses som en kombination af bestemte forforståelser samt et mere konkret kendskab til det enkelte barn. Karen-Asta Bo og Ingrid Gehl accentuerer vigtigheden af, at den professionelle skal have en så reflekteret forforståelse som muligt, idet dette forudsætter muligheden for at udvise større nysgerrighed på barnets perspektiv, ligesom en ureflekteret forforståelse vil hæmme muligheden for dette. Samtalen kan således påvirkes af, hvor reflekteret forforståelsen er, da den kan have betydning for, hvilke områder fokus ligger på i samtalen.¹¹⁶

Forforståelser kan udvikles i et samspil imellem de oprindelige forforståelser og de erfaringer, som samtalen bidrager med. Formålet med samtalen og socialrådgiverens

114 Byriel, Christine, 2002, s. 117-120

115 Thorning, Marion, 2001, s. 67-71

116 Bo, Karen-Asta og Gehl, Ingrid, 2008, s. 254

konkrete kendskab til barnet er at få indtryk af barnets tanker og egen opfattelse af livssituationen. Ligeledes ses det, at hvis socialrådgiveren ikke søger at forstå dette, men derimod efterspørger oplysninger hos barnet, der er i overensstemmelse med sin forforståelse, vil kendskabet til barnet ikke blive udvidet. Grundet dette vil barnets perspektiv ikke blive synliggjort. Socialrådgiveren får altså ikke det kendskab som var hensigten, og barnet får ikke mulighed for at føle sig hørt eller forstået, idet der ikke er sket en vekselvirkning mellem socialrådgiverens forforståelser og kendskabet til barnet og problemet. Denne vekselvirkning skulle bidrage med en øget forståelse af problematikken og dermed berige begge parter, da barnet får mulighed for at udtrykke sig, og socialrådgiveren får et reelt kendskab, som hun har behov for.¹¹⁷

7.1.4. Barnets perspektiv

For at socialrådgiveren kan opretholde en gyldighed i kontakten med barnet, er det vigtigt, at hun som den voksne bekræfter og gyldiggør barnets egen oplevelse og forståelse af virkeligheden og ikke bistår barnet med en anden mulig virkelighedsfortolkning, nemlig den voksnes virkelighedsfortolkning.¹¹⁸

Dette kan sammenholdes med det tidligere beskrevne begreb definitionsmagt, hvor den voksne kan definere egne oplevelser ind i barnet. I forbindelse med dette kan nævnes vigtigheden af at fastholde et børneperspektiv i denne form for socialt arbejde. Vigtigheden af et børneperspektiv i socialt arbejde kan begrundes i, at man kan hævde, *"at al hjælp begynder med at møde og anerkende den, der skal hjælpes"*¹¹⁹. Et børneperspektiv bygger på: *"at forstå børn, at gøre noget for dem, at handle sammen med dem, at inddrage dem... et perspektiv, der går ud fra børns oplevelse, tager børn alvorligt, lytter alvorligt til børn og ikke mindst: ser børn som vigtige aktører i den proces, der handler om, at de får et godt liv"*.¹²⁰ I børneperspektivet ligger et udtryk for en bevidst strategi om at se børn som ligeværdige medspillere. At anlægge børneperspektivet muliggør i højere grad en mere nuanceret forståelse, således at samtalen med barnet ikke blot får det formål at blive diagnosticerende og observerende.¹²¹

FN's børnekonvention udtrykker i artikel 3 barnets bedste og i artikel 12 om, at børn skal høres. Dette tydeliggør en prioritering af vigtigheden af behov, beskyttelse og inddragelse. Heri ses således, at man ikke blot skal være opmærksom på barnets følelser, men ligeledes tage barnet alvorligt og inddrage det i beslutninger og afgørelser, der vedrører barnet.

¹¹⁷ Bo, Karen-Asta og Gehl, Ingrid, 2008, s. 255

¹¹⁸ Øvreide, Haldor, 2003, s. 159

¹¹⁹ Schultz, Per, 2008, s. 10

¹²⁰ Schultz, Per, 2008, s. 9

¹²¹ Schultz, Per, 2008, s. 9

Såfremt vi igen tager udgangspunkt i det førnævnte børneperspektiv fremstår det som vigtigt, at socialrådgiveren indgår i samtalen med en erkendelse af *"at barnet altid vil reagere ud fra sit perspektiv, sine behov og forventninger, sin opfattelse af situationen og af personer, som har betydning for det"*.¹²² Grunden hertil fremhæves af Bo og Gehl som værende, at børn og voksne har individuelle forudsætninger for at beskrive og opfatte virkeligheden. Barnets perspektiv skal inddrages i samtalen, da barnet og socialrådgiveren ikke altid har den samme opfattelse af, hvad der er bedst for barnet.¹²³ Dette kan sammenlignes med den voksnes brug eller misbrug af definitionsmagten, hvori den voksnes virkelighedsopfattelse ureflekteret i forhold til barnet kan resultere i en definition ind i barnet. Dette vil blive videre belyst i analysen.

Ifølge Øvreeide er en metode til at gyldiggøre barnets virkelighed, at den voksne via eksempelvis aktiv lytning lytter interesseret til barnets fremstilling. Først når barnets egne oplevelser bekræftes som gyldige, vil barnet være i stand til at modtage andre oplysninger om sin virkelighed, herunder en voksenfortolkning af virkeligheden.¹²⁴

I ovenstående er der kort præsenteret nogle udvalgte faktorer, som tydeliggør socialrådgiverens rolle, og hvorledes hun går ind i samtalen. Vigtigheden af at være bevidst om disse ovenstående faktorer er endvidere fremhævet.

Nedenstående vil der forekomme en præsentation af Øvreeides to elementer, der fremmer en kobling til barnet i situationen.

7.1.5. Identitetsmarkører og metaforer i samtalen med barnet

En samtale kræver en aktiv indsats og indsigt fra socialrådgiverens side. Det kræver blandt andet en bevidsthed om, hvordan man skal igangsætte og deltage i en samtale. Øvreeide fremhæver anvendelsen af identitetsmarkører og metaforer. Disse anskues som to elementer, der fremmer en kobling til barnet i situationen.

7.1.6. Identitetsmarkører

Identitetsmarkører er en måde, hvorpå man opfanger de signaler, som barnet udsender omkring sig selv. Ved at opfange og være opmærksom på disse kan man åbne op for kontakt og udveksling, som kan resultere i, at barnet fortæller om sig selv. I kommunikationen udsender vi *"direkte og indirekte signaler om træk hos os selv, som vi ønsker, at omgivelserne skal se og vise opmærksomhed"*.¹²⁵ Identitetsmarkører skal således

¹²² Bo, Karen-Asta og Gehl, Ingrid, 2008, s. 249

¹²³ Bo, Karen-Asta og Gehl, Ingrid, 2008, s. 249

¹²⁴ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 159

¹²⁵ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 88

ifølge Øvreeide synliggøres af andre og opleves som vigtige og centrale. Identitetsmarkører ved barnet kan være ydre kendetegn og sociale forhold, som den voksne kan drage ind i samtalen på en positiv måde og derved søge at etablere og vedligeholde en god kontakt til barnet.¹²⁶ Ved at opfange disse identitetsmarkører kan det give en umiddelbar mulighed for at få generel information om barnet. Dernæst kan socialrådgiveren benytte disse med henblik på at etablere en kontakt ved at synliggøre dem og udtale dem. Dette kan resultere i en dybere samtale, da det kan hjælpe til, at barnet åbner op og fortæller om sig selv.

7.1.7. Metaforer

Øvreeide fremhæver ligeledes metaforer, da disse blandt andet giver mulighed for at skabe et fælles sprog med barnet i samtalen. De anvendte metaforer kan fungere som en *"meningsfuld kobling mellem det, der skal beskrives, og andre sider af barnets erfaring og kundskaber"*.¹²⁷ Gennem anvendelse af metaforer i samtalen med barnet synes det relevant, som det fremhæves af Øvreeide, at disse er funderet i ideer og initiativer, som barnet selv giver udtryk for. Det er derfor ønskværdigt at samtalen bygges op omkring udvalgte metaforer, der fremstår som værende værdiladede for barnet. Herigennem relateres den nuværende kontekst til tidligere lignende situationer.

Socialrådgiverens bevidste og eksplicitte anvendelse og inddragelse af disse metaforer kan resultere i en fælles referenceramme, der kan anvendes i gennem hele den sociale sag. Denne fælles referenceramme kan ydermere ifølge Øvreeide sikre, at barnet får en følelse af blive forstået og hjulpet til at forstå den aktuelle situation.¹²⁸

Ovenstående er der kort beskrevet Øvreeides to elementer, nemlig identitetsmarkører og metaforer, som bidrager til en kobling til barnet.

Nedenstående vil der forekomme en præsentation og beskrivelse af udvalgte relevante samtaleformer med barnet i henhold til Øvreeide. De udvalgte samtaleformer er de, som udtrykker muligheden for udførelse af inddragelse af barnet.

7.2. Samtaleformer hvor en inddragelse af barnet kan anskues

I det sociale arbejde med barnet kan der føres forskellige samtaler med hvert sit formål, og de forskellige former for samtaler vælges derfor ud fra, hvilket formål der er med det sociale stykke arbejde, som skal udføres. I forbindelse med de forskellige formål for samtaler med børn kan der, ifølge Øvreeide, skelnes mellem to hovedformål, der hver har sine

¹²⁶ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 88-90

¹²⁷ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 92

¹²⁸ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 92-94

undergrupper. Disse er karakteriseret som henholdsvis *informationsgivende og støttende samtaler* og *undersøgende og afdækkende samtaler*.¹²⁹

I det følgende er der inddraget og beskrevet de samtaler, som har relevans i forbindelse med muligheden for udførelsen af inddragelse af barnet, sådan som det er afgrænset i nærværende projekt.

1. *Informationsgivende og støttende samtaler*
2. *Undersøgende og afdækkende samtaler*

7.2.1. Informationsgivende og støttende samtaler

Informationsgivende og støttende samtaler har til formål at "dække barnets umiddelbare og langsigtede behov for at mestre og forstå sin situation"¹³⁰. Denne type af samtale bevirker, at barnet får informationer, som hjælper det med at udvide og bearbejde sin opfattelse af sig selv samt forståelse af egen situation.¹³¹

I henhold til dette projekt ses det, at *de informationsgivende samtaler* er af relevans for os, idet de udtrykker et formål, som stemmer overens med muligheden for udførelse af inddragelse, som det er afgrænset i vores projekt.

Informationsgivende samtaler har til hensigt at skabe klarhed over vigtige forhold i barnets situation. En sådan samtale skal finde sted i "*tæt tidsmæssig tilknytning til den aktuelle hændelse*"¹³². Udover dette er det vigtigt, at den voksne, her benævnt som socialrådgiveren, har et sådan kendskab til den information, der skal gives videre til barnet, at hun er "*helt klar over, hvad der er besluttet, hvad der er usikkert, og hvad der kan forhandles om*"¹³³.

De informationsgivende samtaler med børn kan have forskellige, underordnede formål, disse er ifølge Øvreeide inddelt i *person- og rollepræsenterende, strukturerende, beslutningspræsenterende og temapræsenterende formål*.¹³⁴

Nedenstående vil der være en gennemgang af de undergrupper, der er relevante at inddrage i nærværende projekt.

129 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 100

130 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 100

131 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 100

132 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 140

133 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 144

134 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 106

De person- og rollepræsenterende samtaler har til formål, at barnet bliver præsenteret for de personer, som for eksempel socialrådgiveren, der vil have en vigtig rolle i barnets sag.

Der er her mulighed for en afklaring og præsentation fra socialrådgiveren om, hvem denne er, hvad hendes rolle og opgaver er, samt hvordan hun vurderer barnets situation. På kort sigt vil en sådan samtale bevirke, at barnet kan opleve *"struktur og forudsigelighed"*¹³⁵, og på langt sigt får barnet mulighed for at opleve *"sammenhænge i en ellers skiftende tilværelse"*¹³⁶.

Personer, som er vigtige for barnet, bør så vidt, det er muligt være til stede under en sådan samtale. På denne måde sættes informationen til barnet *"ind i en sammenhæng og følges op"*¹³⁷. Det vil sige, at man i inddragelsen af et barn altid skal medtænke dets kontekst, da det ofte er herigennem, der virkelig kan støttes op omkring barnet og dets trivsel.

I disse samtaler bør der være plads til, at barnet kan præsentere sig selv. *"Hvis børn oplever, at de bliver set, og der udvises interesse for dem, vil det udløse en nysgerrighed, der er rettet mod den, der ser, hvorved barnets muligheder for at tage imod information om og fra den, der ser, vil blive større."*¹³⁸ Det er derfor vigtigt, at den voksne i denne situation kan læse barnets identitetsmarkører og vise over for barnet at man er opmærksom på disse.¹³⁹

Strukturerende og beslutningspræsenterende samtaler kan bidrage til, at barnet får en klarere forståelse af, hvad der er gældende beslutninger om dets situation, og hvilke ændringer som forekommer. Det må formodes, at det kan være komplekst og uoverkommeligt for et barn at navigere sig rundt i det socialfaglige felt, og det kan dermed være svært for barnet at *"danne sig en realistisk opfattelse af, hvad der er gældende beslutninger om dets situation, og af de ændringer, der sker heri"*¹⁴⁰. Grundet dette, kan denne form for samtale med barnet være en god fremgangsmåde for socialrådgiveren.

Som beskrevet af Øvreide i *"At tale med børn"*, vil barnet som oftest ikke stille spørgsmål angående de trufne beslutninger om dets situation. Et manglende initiativ til at videregive denne information kan resultere i, at børn i bedste fald kommer *"til at leve med uklare opfattelser af sine egen situation og i værste fald en yderst fejlagtig opfattelse af de sociale realiteter, de står i"*¹⁴¹. Derfor er det vigtigt at videregive information til barnet for at støtte dets

135 Øvreide, Haldor, 2003, s. 138

136 Øvreide, Haldor, 2003, s. 138

137 Øvreide, Haldor, 2003, s. 106

138 Øvreide, Haldor, 2003, s.108

139 Øvreide, Haldor, 2003, s. 108

140 Øvreide, Haldor, 2003, s.108

141 Øvreide, Haldor, 2003, s. 109

forståelse af situationen. Dette skyldes, at barnet har brug for gennem processen at få gyldiggjort sine oplevelser af den informationsgivende part.¹⁴²

For at barnet kan modtage information om vigtige beslutninger, er det vigtigt, at dette foregår inden for rammer, hvor barnet kan reagere og protestere. Hvis barnet modtager denne information for tidligt i forhold til tidspunktet, hvor foranstaltningen træder i kraft, kan det resultere i, at barnet oplever en *"unødig ængstelse og usikkerhed"*¹⁴³. Det er endvidere vigtigt, at socialrådgiveren ikke forsøger at argumentere overfor barnet, hvorfor denne foranstaltning skal træde i kraft. Hvis socialrådgiveren forsøger at overbevise barnet gennem argumentation, forsøger hun at få barnet til at dele hendes opfattelse af situationen.¹⁴⁴

7.2.2. Undersøgende og afdækkende samtaler

De *undersøgende og afdækkende samtaler* henviser til et formål, hvor behovet for den ønskede viden tilgodeses. Denne viden er især ønskværdig for den professionelle, i og med at det er informationer, hun kan bruge som grundlag for sine vurderinger og beslutninger.¹⁴⁵

Herunder er inddraget og beskrevet *de undersøgende samtaler*, da disse har relevans for os. Når der skal træffes beslutninger og sættes foranstaltninger i værk, er der behov for et kendskab til det konkrete barn og dets forudsætninger og forståelse af sig selv, sine relationer og sin situation. De *undersøgende samtaler* har dermed til formål, at den professionelle *"opnår et mere generelt kendskab til barnets opfattelser, erfaringer, væremåde, udviklingsniveau og funktion"*¹⁴⁶. Denne samtaleform har relevans for socialrådgivere der er i gang med undersøgelsesfasen.¹⁴⁷

I en *undersøgende samtale* er formålet som oftest at bidrage til, at den professionelle kan få en afklaring af, hvilke foranstaltninger der vil være bedst egnet til det enkelte barn. Den professionelle kan med denne form for samtale få en bedre forståelse af og finde frem til barnets og dets netværks ressourcer og problemer. Disse samtaler bør, ifølge Øvreide, foregå i et miljø hvor barnet kan føle sig tryk, således at barnet kan præsentere sig selv med *"størst mulig åbenhed og i overensstemmelse med sit optimale funktionsniveau"*¹⁴⁸. Fordelen ved, at den professionelle har samtalen i barnets nærmiljø, er, at der således er mulighed for at observere barnet i dets naturlige omgivelser. Dette kan resultere i, at den professionelle

142 Øvreide, Haldor, 2003, s. 109

143 Øvreide, Haldor, 2003, s. 110

144 Øvreide, Haldor, 2003, s. 110

145 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

146 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

147 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

148 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

kan indhente en viden, som eventuelt ikke var kommet frem i den direkte dialog med barnet.¹⁴⁹ Alt efter hvilken viden den professionelle gerne vil have klargjort i samtalen, kan hun vurdere, om samtalen skal gennemføres alene med barnet, eller om barnets tryghedspersoner skal være deltagende i samtalen.¹⁵⁰

I de *undersøgende samtaler* er det vigtigt, at barnet oplever, at dets omsorgspersoner er trygge overfor den professionelle, der skal gennemføre samtalen med barnet. Disse omsorgspersoner kan blandt andet være, barnets egne forældre, plejeforældre eller barnets lærere. Det vil derfor være en god ide, hvis den professionelle bruger tid på at etablere kontakt til disse omsorgspersoner før selve samtalen med barnet. Hvis barnet oplever, at forholdet mellem omsorgspersonerne og den professionelle er positivt, vil barnet som oftest selv forsøge at etablere en kontakt med den professionelle. Denne kontakt kan der således tages udgangspunkt i, når samtalen med barnet skal gennemføres.¹⁵¹ Dette beskriver Øvreide som triangulering, hvilket vil blive uddybet senere i afsnittet: *I hvor høj grad skal barnets netværk involveres i samtalen med barnet?*

En særlig form for *undersøgende samtale* er hvor den professionelle forsøger at klargøre barnets vilje, eller hvor det er muligt for barnet at fortælle om sine ønsker i forbindelse med egen situation. Denne form for samtale er som oftest *"motiveret i lovgivernes intentioner om, at barnet selv skal have ret til at påvirke sin situation"*¹⁵². Denne samtaleform stemmer således overens med lovgivningen, hvor barnet har ret til at udtrykke sig omkring egen vilje og ønsker.

7.2.3. I hvor høj grad skal barnets netværk involveres i samtalen med barnet?

Information til barnet vil også være information til barnets nærmeste netværk, hvilket er de personer som er vigtige for barnet, som barnet føler sig tryk ved og som er de nærmeste omsorgspersoner. I denne forbindelse nævner Øvreide triangulering.¹⁵³

I de forskellige former for samtaler nævner Øvreide det positive i triangulering. Ved triangulering forstås, at *"vigtig information om centrale dele af barnets livsbetingelser deles socialt i en fælles forståelse med andre"*¹⁵⁴. Et vigtigt grundlag for, at barnet kan føle sig tryk, er oplevelsen af, at dets nærmeste omsorgspersoner har et *"overordnet og informeret syn på dets situation"*¹⁵⁵.

149 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

150 Øvreide, Haldor, 2003, s. 117

151 Øvreide, Haldor, 2003, s. 124-125

152 Øvreide, Haldor, 2003, s. 118

153 Øvreide, Haldor, 2003, s. 104

154 Øvreide, Haldor, 2003, s. 104

155 Øvreide, Haldor, 2003, s. 104

Inden en præsentation af den professionelle og hendes rolle vil det være en fordel, at hun lader sig triangulere socialt gennem barnets aktuelle omsorgspersoner. Dermed får barnet en oplevelse af, *"at de personer, der indtager disse forskellige roller, gensidigt accepterer hinanden, og barnet vil få mulighed for at knytte sin forståelse og accept af den nyligt præsenterede rolle til den relation, det allerede har udviklet en relativ tryghed i forhold til"*¹⁵⁶. Det er altså af betydning, at den professionelle har forsøgt at skabe det bedst mulige forhold til de voksne, der er omkring barnet, og at barnet observerer, at dette forhold er godt. Det ses således, at for barnet oplever dette forhold mellem den professionelle og omsorgspersonerne som positivt, kan den professionelle lade sig blive præsenteret af disse omsorgspersoner og derefter lade dem præsentere barnet. På denne måde bliver relationen mellem socialrådgiver og barn *"knyttet til den tryghed, der findes i en af de allerede etablerede relationer"*¹⁵⁷. En sådan triangulering kan understreges som en praktisk foranstaltning for at få barnet til at acceptere og mestre det at indgå i en samtalsituation med en ukendt person.¹⁵⁸

Intentionen med ovenstående afsnit har været en kort præsentation og redegørelse for nogle samtaleformer, som Øvreeide beskæftiger sig med i samtalen med barnet. De udvalgte samtaleformer har været de, der udtrykker en mulig udførelse af inddragelse samt begrebet triangulering og effekten heraf.

Som beskrevet ovenfor analyserer Øvreeide forskellige samtaleformer, som indebærer forskellige roller og opgaver for den professionelle, her benævnt som socialrådgiveren. Denne analyse bidrager til en præcision af formålet med en given samtale. Som Øvreeide fremhæver, kan samtaler med børn i børne- og familiesager have forskellige formål. Der er således stor forskel på, hvilke samtaler, som det kan være relevant for socialrådgiveren at føre med barnet, og hvilket formål disse har, alt efter hvor i processen disse finder sted.

Ifølge Øvreeide er bogen *"At tale med børn"* tænkt som en metodisk vejledning i at føre samtaler med børn i forskellige typer af børnesager. Øvreeide ser samtidig en god samtale som en levende proces, og at den ikke kan reduceres til blot et spørgsmål om metode.¹⁵⁹ Øvreeide betoner ligeledes det intersubjektive perspektiv i samtalen med barnet. Med dette menes, at der forsøges at opnå en fælles forståelse baseret på begge parter, både barnet og den voksne, erfaringer og oplevelser. Dette er ensbetydende med at afdække og

156 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 108

157 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 153

158 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 153

159 Øvreeide, Haldor, 2003, s. 11

respektere barnets perspektiv i situationen samtidig med, at det finder sted indenfor den kontekst, hvori socialforvaltningens rammer og muligheder ligger for en ansvarlig indsats.¹⁶⁰ Denne samtalemotodik, som Øvreeide i denne bog præsenterer, er opbygget på egne erfaringer fra samtaler med børn i forbindelse med familierådgivning, konsulentarbejde, afhøring under retssager og i børne- og familierapi.¹⁶¹

I gruppen læner vi os op af Øvreeides beskrivelse af de forskellige samtaler og deres formål, således som de udtrykker og tydeliggør socialrådgiverens mulighed for udførelse af inddragelse, som det er afgrænset i dette projekt. Dog kan man forholde sig til, om samtaler i børne- og familiesager altid kan opdeles med disse formål adskilt, eller om de forekommer som en sammenblanding og overlapper hinanden. Øvreeide skelner mellem samtalerne ud fra det formål, som kan ses med dem.

7.3. Opsamling

I ovenstående kapitel har vi redegjort for enkelte samtaleformer og elementer i kommunikationen samt faktorer, som socialrådgiveren skal være bevidst om. Som beskrevet indledningsvist i dette kapitel har intentionen ikke været en udtømmende teorigenngang, men i højere grad en præsentation af forskellige metoder, der hver især og sammen kan ses i forhold til inddragelse.

Det er vigtigt, at en samtale med barnet er gensidig, og at socialrådgiveren taler med barnet og ikke til barnet. På denne måde får socialrådgiveren en større viden om barnets perspektiv, idet barnet har mulighed for blandt andet at udtrykke sine følelser og meninger. Dette kan bidrage til, at barnet kan få større indsigt i sig selv. Ingen samtale mellem socialrådgiver og barn foregår uafhængigt af den kontekst, som de begge indgår i, og for overhovedet at kunne afholde en samtale med et barn, der muliggør udførelsen af inddragelse, er der visse faktorer, socialrådgiveren skal være bevidst om. Såfremt dette ikke er tilfældet kan disse faktorer komme til at styre samtalen og derigennem ligeledes udfaldet af denne. Dette vil blive uddybet yderligere i analysen. Disse faktorer er anvendelsen af forskellige former for samtaler i kraft af samtalerens formål, hvorledes socialrådgiveren indgår i samtalen med et barn, og hvordan hun griber opgaven an med at give og modtage information fra et barn, herunder bevidstheden af sin kommunikation.

I gennemgangen af de ovenstående faktorer, der kan have en betydning for udførelsen af inddragelse af børn og unge, ses det hvorledes disse kan ses i en sammenhængen med de

¹⁶⁰ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 13

¹⁶¹ Øvreeide, Haldor, 2003, s. 14

tidligere beskrevne begreber magt og definitionsmagten i sammenhold med den anerkendende relation, dette vil igen blive uddybet yderligere i analysen.

8. Analysen

Nærværende bachelorprojekts problemstilling er at belyse og besvare, hvorledes udvalgte faktorer i relationen mellem socialrådgiver og barn kan bidrage til samt have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag. Disse faktorer er magt og empowerment, definitionsmagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation samt samtaleformer og elementer i kommunikationen. Igennem projektet har vi opstillet kapitler hvor disse faktorer er blevet behandlet i et forsøg på at belyse og redegøre for dem i henhold til anvendelsen i nærværende projekt. Endvidere vil vi benytte den indsamlede empiri til understøttelse af resultaterne.

Som nævnt tidligere i projektet ser vi inddragelsen, som indeholdende barnets ret til at blive hørt og udtrykke sin holdning til en eventuel foranstaltning, samt barnets mulighed for at give sit eget syn på eller oplevelse af egen situation tilkende, således som dette er formuleret i servicelovens bestemmelser, jf. *Begrebsafklaringer af nøglebegreber i problemformuleringen*. Ligeledes er vi af den mening, at inddragelse indeholder et aspekt af informering af barnet om eventuelle foranstaltninger, samt en informering af barnet fra socialrådgiveren, om hvorledes denne vurderer samt opfatter situationen. Det ses således, at den inddragelse, som vi har fokus på, finder sted i samtaler mellem socialrådgiver og barn. I socialrådgiverens udførelse af inddragelse kan dette belyses, og hensigten med nedenstående analyse vil således være at redegøre for, hvorledes ovenstående udvalgte faktorer bidrager til og kan have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelsen i gennem samtaler.

Idet samtalerne er den kontekst, hvori socialrådgiverens udførelse af inddragelse finder sted, synes det relevant at lade disse udgøre pejlemærkerne i analysen. En informering af barnet samt barnets mulighed for at udtrykke holdninger om eventuelle foranstaltninger og oplevelse af egen situation, kan belyses igennem samtaleformer, som de tidligere er beskrevet i henhold til Øvreeide. Disse er *de informationsgivende samtaler* samt *de undersøgende samtaler*. Ved de inddragede samtaleformer kan anskues, at disse indeholder formål, hvor socialrådgiverens mulighed for udførelse af inddragelse af barnet kan findes. Disse samtaler har forskellige formål alt efter hvor i processen, de finder sted.

Videre synes det med udgangspunkt i projektet at være relevant at forholde sig til, hvorledes socialrådgiveren som fagperson kan påvirke egen udførelse af inddragelse, hvorfor der ligeledes vil blive opstillet et analysepunkt omhandlende dette.

Punkter i analysen:

- Socialrådgiveren i samtalen ved udførelsen af inddragelse
- De informationsgivende samtaler
- De undersøgende samtaler

8.1. Socialrådgiveren i samtalen ved udførelsen af inddragelse

I forbindelse med socialrådgiverens udførelse af inddragelse synes det relevant at undersøge, hvorledes hun igennem sin rolle, tilgang til samtalen, kommunikation, forforståelser samt bevidstheden om, hvorledes hun agerer i henhold til barnet og samtalen, bidrager til og kan have betydning for udførelsen af inddragelse.

8.1.1. Samtalens kontekst

Når en familie og derved barnet kommer ind i det sociale system, og der eventuelt skal træffes en foranstaltning, bliver barnets situation og grundlæggende livsbetingelser aktueliseret for barnet. Dette kan skabe en utryghed eller forstærke en i forvejen eksisterende utryghed. Derfor må det ses som grundlæggende, at barnet bliver informeret om situationen og socialrådgiverens vurdering med videre. Dette kan ske igennem samtaler. Barnets situation og livsbetingelser undersøges, hvorfor det må ses som yderst vigtigt, at socialrådgiveren i denne forbindelse er bevidst omkring sin rolle og kommunikation, samt hvorledes hun går ind i samtalen med barnet, da dette kan påvirke resultatet. Dette kan anskues som en kontekst, hvori socialrådgiveren udfører inddragelsen, og som hun derfor skal være bevidst om. Ligeledes kan der argumenteres for, at barnet altid bør inddrages og høres om egen oplevelse, da barnet må opleves som den, der har det største kendskab til sig selv. Dette understøttes af servicelovens bestemmelser. I sammenholdning hermed udtrykker Ditte, at hun ved ordet inddragelse forstår, at det er rigtig vigtigt for børnene. *Ditte: "...generelt fordi det er deres liv det handler om."* I tråd med dette udtaler Signe: *"...det er simpelthen fordi, så ved jeg, at den foranstaltning det munder ud i, den bliver bedre. Den bliver simpelthen mere effektiv."* Her argumenterer empirien for grundlaget for udførelsen af inddragelse.

I kraft af at socialrådgiveren er en myndighedsperson og har kompetencen til at træffe afgørelser, som vedrører barnets liv, kan hun ses som værende i en magtposition. Barnet skal involveres i egen sag, og dets synspunkter skal tillægges vægt. På trods af dette ligger det endelige ansvar for, at den rette beslutning bliver truffet, hos socialrådgiveren, og hun sidder derfor med den endelige afgørelse. En afgørelse vil under alle omstændigheder påvirke barnet, og det er vigtigt at være bevidst om dette, og hvordan hun håndterer den magtposition, som kan være en følge af dette. I forbindelse med inddragelse af barnet, siger

lovgivningen, hvorledes socialrådgiveren skal praktisere sin magt i henhold til ovenstående samt i forhold til den inddragelse af barnet, som skal finde sted.

8.1.2. Relationen og barnets oplevelse

I henhold til sammenholdning mellem definitionsmagten og væremåder i den anerkendende relation kan der anskues væremåder, som socialrådgiveren skal være opmærksom på. Disse har betydning for udførelsen af en reel inddragelse, hvori socialrådgiveren er bevidst om anvendelsen af sin definitionsmagt, således at denne ikke underminerer barnets egen oplevelse.

Definitions magten forekommer igennem processer, som indeholder den måde, hvorpå barnets kommunikation bliver besvaret, og hvordan der bliver sat ord på barnets handlinger og oplevelser. Grundet dette er det vigtigt, såfremt socialrådgiveren ikke ønsker at misbruge sin definitions magt, at hun er bevidst omkring kommunikationen med barnet og reagerer på dets udtalelser således, at hun ikke ubevidst kommer til at definere barnets kommunikation som indeholdende noget af sig selv. I stedet for socialrådgiverens definering af, hvad barnets kommunikation indebærer, så skal en refleksion hos barnet bidrage til, at barnet således selv skal definere situationen. For at optimere samtalen er det vigtigt for socialrådgiveren at være åben overfor barnet og dets oplevelsesverden og ikke definere eller vurdere, da dette kan fungere som en form for kontrol af det, barnet kommer med, således at barnet ikke føler sig forstået ud fra egne præmisser og kan lukke af for den videre kommunikation. Ved en meget vurderende kommunikation bliver socialrådgiverens magtposition understreget, og dette kan underminere barnets selvstændige definition af sin handling. Dette begrænser relationen og den kommunikation samt inddragelse, som skal foregå heri. Derimod ses det, at en bekræftende kommunikation baseret på forståelse og lytning samt en åben, undrende og accepterende interaktion, giver barnet en mulighed for at opleve en ret til egen oplevelse, egne tanker og følelser, og barnet kan opfordres til at reflektere over, hvad udsagnet eller handlingen betyder. Dette bidrager til, at barnet friere kan handle, føle og tænke ud fra sig selv. En genuint bekræftende holdning vil således bidrage til at støtte barnet i at få et forhold til, hvad der er dets eget, uafhængigt af socialrådgiverens perspektiv. Barnets bidrag til kommunikationen vil således have udgangspunkt i barnet selv, hvilket kan resultere i en mere reel inddragelse. I tråd hermed ses det, at socialrådgiverens evne til at være bekræftende og åben i forhold til barnets oplevelsesverden forudsættes af, at hun er i stand til at være reflekterende, altså have perspektiv på sig selv og have et forhold til egne oplevelser samt være i stand til afgrænsning. Det vil sige, at hun skal kunne skelne mellem det, der foregår i sig selv og i barnet.

Kommunikationen i relationen mellem socialrådgiveren og barnet kan således ses at bidrage til samt have en betydning for, hvor reel og dybdegående en inddragelse, der forekommer. Hvorledes, der kommunikeres i relationen, har derfor betydning for, hvilken inddragelse der finder sted, idet en bekræftende og åben kommunikation bidrager til en mulighed for, at barnet kan udtrykke sig ud fra egen oplevelse, hvorimod en definering af oplevelser ind i barnet kan bidrage til en inddragelse, hvor barnets perspektiv ikke reelt bliver belyst. En definering af oplevelser ind i barnet kan bidrage til, at barnet ikke ordentligt kan skelne mellem egne og socialrådgiverens oplevelser, idet socialrådgiveren reagerer på barnet ved at definere egne oplevelser ind i barnet. Hvis socialrådgiveren ikke er selvreflekterende og adskilt, kan hun komme til at definere oplevelser ind i barnet, som egentlig hører hjemme hos sig selv. Barnet bliver dermed ikke hjulpet til at forholde sig til, hvad der foregår i sig selv. Dette bidrager til, at barnet ikke bliver ekspert i sin egen oplevelse. Hvilket igen kan resultere i en inddragelse ud fra socialrådgiverens perspektiv og ikke en reel inddragelse. Således skal socialrådgiveren være bevidst om sine forforståelser med hensyn til det enkelte barns problematik, og herigennem være opmærksom på ikke at misbruge definitionsmagten til i samtalen at definere barnets egen oplevelse af situationen ud fra sin egen forforståelse og derved forestillingen om, hvad problematikken eventuelt indebærer. Dette kan have en betydning for hvor reel inddragelsen bliver. Med andre ord skal socialrådgiveren være opmærksom på sine eventuelle forforståelser, hvilket vil blive uddybet senere i analysen. Hvis der forekommer megen definering i forhold til barnet, skal socialrådgiveren være opmærksom på anvendelsen af sorteringsprocesser, hvor hun undersøger, hvad der foregår i interaktionen og forsøger at sætte ord på dette, samt reflekterer over såvel egen som barnets oplevelse i interaktionen. Sorteringen modvirker misbrug af definitionsmagt. Ved en sortering kan barnet således blive hjulpet med at afklare, hvad der er dets egne meninger og oplevelser, hvilket kan fremme en mere reel og uddybende mulighed for inddragelse.

Som en af interviewpersonerne udtaler i tråd med ovenstående; *Ditte: "...i nogen sager bruger jeg da mere mig selv og min personlige erfaring...Det er selvfølgelig der, hvor jeg kan se en rød tråd i forhold til nogle ting jeg selv har oplevet..."*. Her ses det, hvorledes hun bruger sig selv og sine egne erfaringer til etableringen af en relation. Idet hun er bevidst om dette, og holder egne erfaringer adskilt fra barnet, ses der ikke misbrug af definitionsmagt.

8.1.3. Socialrådgiverens tilgang til samtalen

Derudover er det yderst relevant for socialrådgiveren at være bevidst omkring, hvorledes hun går ind i samtalen og relationen med barnet, samt hvad hun tager med sig. Her synes det vigtigt, at socialrådgiveren er bevidst om sin rolle, sine eventuelle forforståelser og barnets perspektiv.

En samtale med et barn forudsætter en aktiv indsats og indsigt fra socialrådgiverens side. Socialrådgiveren skal have viden om og kompetencer til at igangsætte og deltage i en samtale. Identitetsmarkører og metaforer kan anskues som to elementer, der fremmer en kobling til barnet i situationen, og som kan have betydning for om samtaler opstartes, hvordan de forløber, samt om formålet med samtalen nås. Ved at være opmærksom på eventuelle identitetsmarkører fra barnet og synliggøre disse, bidrages der til at etablere en kontakt samt at få barnet til at fortælle om sig selv og lære mere om barnet. Dette skaber således en mulighed for en dybere samtale. Hvis socialrådgiveren får mulighed for at få en samtale i gang med barnet og får det til at åbne op og fortælle om sig selv, kan hun få et indblik i barnets egen oplevelse af sin situation. Ligeledes kan metaforer ses som et bidrag til at lette samtalen og fremme kontakten til barnet og udførelsen af inddragelse. Disse begreber vil dog blive uddybet yderligere under analysepunktet om *De undersøgende samtaler*.

Det er i samtalen, at socialrådgiveren i forbindelse med udførelsen af inddragelse skal opnå et vist kendskab til barnets egne holdninger, tanker med videre samt oplevelse af egen situation. Hvis socialrådgiveren ikke er i stand til at reflektere over barnets udtalelser og forstå disse som barnets egne, der ikke er påvirket af socialrådgiverens forforståelse af problematikken, udvider hun ikke sit kendskab til barnet, som det var hensigten. Barnets perspektiv kommer ikke derved til syne, og barnet vil ikke reelt blive hørt eller forstået og dermed inddraget. Socialrådgiveren skal bekræfte og gyldiggøre barnets egen oplevelse og forståelse af virkeligheden, og ikke bistå barnet med en anden mulig virkelighedsfortolkning, eksempelvis sin egen. Her kan desuden anskues et signal fra socialrådgiverens side om interesse i barnets egen oplevelse, hvilket må synes at være af afgørende betydning. Som udtrykt af *Signe*: "*Alle børn kan tydeligt mærke, om man vil snakke med dem eller ej. Om man interesserer sig for børn*". For at opnå en gensidig kommunikation skal en oprigtig interesse pointeres.

Ifølge Foucault er det nødvendigt, at man i sin undersøgelse har en udtømmende viden inden for undersøgelsens interesseområde for at kunne finde frem til den ægte sandhed. Dette kan sammenlignes med socialrådgiverens undersøgelse af barnets livssituation, hvor barnet har mulighed for at tilkendegive egen oplevelse af situation samt problematikken, og hvor barnets holdning til eventuelle foranstaltninger skal tilvejebringes. Hvis socialrådgiverens forforståelser styrer samtalens fokus og indhold, kan det resultere i en fremhævnings af hendes magtposition, da det er hendes egen holdning til barnets udsagn og problematikker, som skinner igennem, og ikke nødvendigvis barnets egen oplevelse af dette. Socialrådgiveren kan derved igennem sine forforståelser præge hvilke og hvor mange

udsagn, barnet bidrager med til en eventuel undersøgelse, idet socialrådgiveren på forhånd har en forventning til problematikens indhold.

Udsagn i samtalen mellem socialrådgiver og barn kan ligeledes afføde nye tanker hos modtageren og dermed i relationen, og der skal være en bevidsthed omkring, at de enkelte udsagn er udtrykt med en historie og en viden bag sig. Det vil sige, at barnets udsagn skal tolkes udfra barnets eget perspektiv. For at sikre sandheden og en korrekt forståelse er det derfor vigtigt at indsamle alle udsagnene og i den rette kontekst. Dette fremmer den mere reelle og dybdegående inddragelse med udgangspunkt i barnets perspektiv.

Socialrådgiverens opmærksomhed på barnets perspektiv og en ønsket forståelse af situationen udfra barnets egen oplevelse kan således bidrage til et reelt kendskab til barnets egen oplevelse og tanker og holdninger. Dette bidrager til en mere reel inddragelse, da barnet kan føle sig hørt og forstået, også ud fra egne præmisser og eget perspektiv. Desuden kan vigtigheden af at inddrage barnets perspektiv pointeres idet, at socialrådgiveren og barnet ikke altid har den samme opfattelse af, hvad der er bedst for barnet.

Selvom socialrådgiveren erhverver sig et førstehåndskendskab til barnet samt fokuserer på barnets perspektiv, er dette ikke ensbetydende med, at barnet føler det samme kendskab til socialrådgiveren. *Ditte: "...på den måde så føler jeg at jeg kommer til at kende de her børn godt, men det er jo ikke den fornemmelse de står med vil jeg vædde med..."*.

8.1.4. Socialrådgiverens kommunikation og elementer deri

I forbindelse med socialrådgiverens udførelse af inddragelse er det vigtigt at være opmærksom på kommunikationen og elementerne i denne.

Som Signe udtrykker det, kan barnet føle, at en samtale med socialrådgiveren kan være meget overvældende. *Signe: "Det der er lidt ulempen i det her arbejde, det er at vi ser faktisk ikke børnene særligt, meget så det kan være en meget stor overvældning for barnet at møde en person, som barnet ikke kender..."*

I forbindelse med socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet igennem samtaler kan der anskues nødvendigheden af lytning for at sikre en reel forståelse af barnets udsagn. Grundlæggende kan man sige, at evnen til at lytte er betydningsfuld og en forudsætning for at være i oprigtig kontakt med barnet. Desuden skal socialrådgiveren være i stand til at rumme barnets følelser, som de er og ikke definere dem udfra egen forståelse. I forhold til samtalen mellem socialrådgiver og barn er det vigtigt, at socialrådgiveren er i stand til at lytte aktivt, og gør det på alle tre planer, således at hun sikrer et helhedsindtryk og herunder

barnets perspektiv og får indblik i barnets egen historie og oplevelse af egen situation. Her ses igen, at ved en bevidsthed om dette, fremmer det muligheden for en mere reel og dybdegående inddragelse af barnet. Igennem denne form for inddragelse kan barnet opleve at blive hørt og lyttet til, og derved føle sig mere som en del af processen og bekendt dermed. Dette må forventes at være det ønskede resultat af en samtale både fra socialrådgiverens såvel som barnets side. I tråd med dette udtrykker Ditte: "... *har rigtig stor betydning, netop for at de ikke skal føle at der sker noget henover hovedet på dem, men at de er en del af processen hele tiden*".

I kommunikationen med barnet kan socialrådgiveren støtte barnet igennem en empowermentorienteret tilgang til at nå frem til en refleksion over egen situation og oplevelse af problematikker. Dette kan bidrage til handlinger hos barnet indenfor de opstillede rammer. Det vil sige i form af udtalelser og udtryk for egen definering af situationen, og herigennem kan barnet få mulighed for at influere på socialrådgiverens forståelse af problematikken og hendes beslutninger. Her ses muligheden for et førstehåndskendskab til barnet ud fra dennes udtalelser, samt at barnet får synliggjort og mulighed for at danne sig et overblik over situationen igennem ovennævnte refleksion. Hvis barnet ikke har en forståelse for egen situation og ikke har en forståelse for, hvem de er, kan dette påvirke forståelsen af, hvad der skal ske, og hvad foranstaltningen betyder. Dermed skal socialrådgiveren forsøge at hjælpe dem frem til denne forståelse. Ditte: "*Hvis de nu har en fuldstændig forvrænget forståelse af deres situation skal jeg også hjælpe dem med at komme den rette vej...*". Førstehåndskendskabet giver socialrådgiveren et bedre grundlag at vurdere og træffe afgørelser. Dette argumenterer ligeledes for grunden til, at der skal finde en inddragelse sted af barnet i sagsbehandlingen i egen sag.

Barnet kan opbygge et forhold til socialrådgiveren, hvis hun forekommer som en gennemgående person i processen. Her skal betones vigtigheden af, at socialrådgiveren i sin kommunikation er bevidst om sin egen rolle og sit eget bidrag til samtalen og kontakten med barnet, da dette kan bidrage til, at barnet opnår den ønskede tillid til socialrådgiveren og dermed en forståelse for nødvendigheden af den beslutning, der skal træffes. Her kan inddrages den rolle- og personpræsenterende samtale, hvor formålet er en præsentation af socialrådgiveren. Dette vil blive uddybet i analysepunktet *De informationsgivende samtaler*.

Efterfølgende vil der forekomme et afsnit om de samtaleformer, hvori formålet kan anskues som socialrådgiverens mulighed for udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag, samt hvorledes disse bidrager til inddragelsens udførelse.

8.2. De informationsgivende samtaler

De informationsgivende samtaler udtrykker et formål, som stemmer overens med muligheden for udførelse af inddragelse af barnet. Disse samtaler bidrager med en informering af barnet, hvor der bliver skabt klarhed over vigtige forhold i barnets situation. I denne samtaleform forsøger socialrådgiveren at finde muligheder til, hvordan barnet kan få opfyldt dets behov for at mestre og forstå egen situation. Disse informationsgivende samtaler kan anskues som empowermentorienteret, idet socialrådgiveren forsøger at afhjælpe den magtesløshed, barnet kan sidde med. Med denne magtesløshed tænkes på, at barnet kan have en følelse af manglende forståelse for egen situation samt socialrådgiverens vurderinger. Her kan henvises til socialrådgiverens forsøg på igennem en empowermentorienteret tilgang at støtte barnet til en tydeligere forståelse af egen situation. Dette kan hjælpes på vej igennem en inddragelse af barnet og afklaring af barnets oplevelser, således at dette kan bidrage til synliggørelse af situationen og problematikken igennem kommunikationen mellem socialrådgiver og barn. Dette kan således være et tema i kommunikationen. *Signe: "...man hører barnets oplevelser af problematikken...så jeg vil sige så hurtigt som muligt så skal barnet inddrages"*

Ligeledes er det vigtigt gennem samtalen at opnå en indlevelse i barnets situation, da barnet på denne måde kan føle sig accepteret og imødekommet. Gennem aktiv lytning kan barnet hjælpes til at få en bedre forståelse for situationen og sig selv. Dette kan ligeledes fremme en inddragelse. Som Signe udtrykker: *"Alle børn kan tydeligt mærke om man vil snakke med dem eller ej. Om man interesserer sig for børn"*.

Under denne samtaleform kan der anskues undergrupper af samtaler, såsom de person- og rollepræsenterende samtaler samt de strukturerende og beslutningspræsenterende samtaler, som er medvirkende til at bidrage til udførelsen af inddragelsen. De person- og rollepræsenterende samtaler har til formål, at barnet bliver præsenteret for socialrådgiveren og dennes rolle og opgaver. En sådan samtale bidrager til forståelsen af, at inddragelse kan ske på flere niveauer. En vigtig faktor er således også en præsentation af samtalepartneren, socialrådgiveren, og dette kan gøres på flere måder. Som Signe udtaler: *"... en børnesamtale behøver ikke varer flere timer, den kan også vare fem minutter. Altså mere behøver det ikke at vare. Fordi, et er man taler med børnene om, hvordan det er, at de faktisk har været her....nu har jeg siddet på det her kontor og taler med den her dame fra kommunen...allerede der er de jo inddraget. De ved de skal komme op og være her. Så man kan sige at inddragelsen kan være på mange forskellige niveauer..."*

I denne samtaleform ses der ligeledes en mulighed for, at barnet gennem denne præsentation får lyst til selv at præsentere sig selv i samtalen. Dette skyldes, at hvis barnet

oplever, at socialrådgiveren udviser en interesse samt, at det føler at blive set, vil der opstå en nysgerrighed over for den anden part i samtalen. *Signe: "Alle børn kan tydeligt mærke om man vil snakke med dem eller ej. Om man interesserer sig for børn"*. Dette kan bidrage til at lette samtalen mellem socialrådgiver og barn, og socialrådgiveren skal endvidere være opmærksom på de tidligere nævnte identitetsmarkører, da disse kan være medvirkende til, at barnet åbner op, og socialrådgiveren kan på denne måde opnå en generel information om barnet til den videre proces og i forbindelse med inddragelse af barnet. De strukturerende og beslutningspræsenterende samtaler bidrager til, at barnet får en klarere forståelse af, hvad der er gældende beslutninger om dets situation, og hvilke ændringer der kan forekomme i dets livssituation. Eftersom det må formodes, at barnet kan have svært ved at forstå egen situation, kan der pointeres en vigtighed i, at barnet bliver informeret. En manglende informering kan resultere i, at barnet kan have vanskeligt ved at forholde sig til egen situation og tilkendegive egne holdninger og meninger. Socialrådgiveren skal være bevidst om, at hun informerer barnet ud fra egne holdninger og forståelser, og at denne informering i første omgang er et udtryk for hendes egen opfattelse af situationen og barnets problematikker og således ikke ubevidst definere dette som værende en del af barnets oplevelse, da de to opfattelser godt kan være forskellige i udgangspunktet.

I denne form for samtale skal socialrådgiveren være bevidst om, at hun har ansvaret for at formidle de nødvendige informationer til barnet, og hun kan dermed ikke forvente, at barnet selv spørger ind til denne information. Disse samtaleformer omhandler således indirekte den inddragelse, der er karakteriseret ved at barnet har mulighed for at udtrykke egen mening og holdning, samt en direkte informering fra socialrådgiver til barn. For at kunne udtrykke sin egen holdning eller for at kunne forstå de eventuelle foranstaltninger og grunden hertil, skal barnet have oplevet en klarhed over egen situation. Hvis barnet ikke har en forståelse for situationen omkring sig eller ikke har en forståelse for egen livssituation, kan det påvirke forståelsen af, hvad der skal ske, og hvad foranstaltningen betyder. Dermed skal socialrådgiveren igennem informering og inddragelse forsøge at hjælpe dem frem til denne forståelse. *Ditte: "Hvis de nu har en fuldstændig forvrænget forståelse af deres situation skal jeg også hjælpe dem med at komme den rette vej..."*.

8.3. De undersøgende samtaler

De undersøgende samtaler har til formål at opnå den viden, socialrådgiveren skal bruge til at foretage sine vurderinger og beslutninger samt mulighed for at finde frem til sandheden. Dette kan sammenholdes med Foucaults opfattelse af, at en undersøgelse ikke vil blive optimal og korrekt, hvis undersøgeren ikke har den fulde sandhed, som skaffes igennem en erhvervelse af al viden omkring emnet. I sammenligning med dette kan man pointere vigtigheden af, at socialrådgiveren indhenter og undersøger alle tilgængelige informationer

og viden om et givent barns problematik, for derved at kunne træffe de bedst mulige beslutninger. Her ses en inddragelse af barnet og vigtigheden af, at denne udføres med henblik på at være så reel og dybdegående som muligt for at få mest muligt frem. Dette bidrager således til en grundig inddragelse fra socialrådgiverens side.

I de undersøgende samtaler er det vigtigt for socialrådgiveren at være opmærksom på de tidligere nævnte identitetsmarkører og metaforer. Disse to begreber identitetsmarkører og metaforer kan have betydning for, hvorledes en samtale mellem socialrådgiver og barn opstartes, og om det ønskede formål bliver opnået. Når socialrådgiveren tænker disse identitetsmarkører og metaforer ind i samtalen med barnet ved inddragelse, sætter det visse krav til begge parter. Det vil sige, at socialrådgiveren forinden inddragelsesprocessen og herunder samtalen med barnet har gjort sig bekendt med barnet eller barnets historie. Et forudgående kendskab til barnet kan assistere socialrådgiveren i sin opmærksomhed på de identitetsmarkører, som barnet udsender, og herigennem reagere mere hensigtsmæssigt på dem. Dette kan bidrage til at skabe den gode relation og dermed fremme en mere tryk og åben kommunikation, idet barnet vil blive mere opmærksom på den interesserede og imødekommende socialrådgiver. Såfremt en positiv kontakt etableres, sættes der yderligere krav til socialrådgiverens evne til at opretholde og vedligeholde denne. Dette gøres blandt andet ved, at man i situationen giver barnet mulighed for og plads til at reagere. Herved tænker vi, at dette eksempelvis kunne være barnets reaktion på information om, at en eventuel foranstaltning skal igangsættes. Her synes det netop vigtigt at være forstående og opmærksom på barnets signaler. Dette giver netop barnet plads til og mulighed for at reagere på situationen.

En forudsætning for en optimal samtale og inddragelse er dermed en aktiv indsats og indsigt fra socialrådgiverens side. Socialrådgiveren skal have en viden og de nødvendige kompetencer til at kunne igangsætte og deltage i en samtale med barnet. Hvis socialrådgiveren er opmærksom på barnets identitetsmarkører, kan det bidrage til, at socialrådgiveren får etableret en kontakt med barnet, som således åbner op for dialogen. I og med at socialrådgiveren får etableret denne kontakt og dermed giver barnet muligheden for at fortælle sin historie gennem egne udsagn, får socialrådgiveren et indblik i barnets baggrund, og hvorledes barnet ser denne. Socialrådgiveren har dermed, gennem udsagn fra barnet og udsagn fra barnets netværk, mulighed for at danne sig et overblik over situationen og dermed problematikkerne. Dette forbedrer ligeledes socialrådgiverens muligheder for at inddrage barnet på den bedst tænkelige måde. Som identitetsmarkørerne kan metaforer ligeledes ses som en mulighed for at lette samtalen og styrke kontakten med barnet. Ovenstående assisterer socialrådgiveren i at få etableret en umiddelbar god kontakt med

barnet. Denne gode kontakt har betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet.

Med henblik på at vedligeholde denne kontakt med barnet fremhæver Øvreeide betydningen af, at man som den voksne part i samtalen fremhæver barnets identitetsmarkører i det videre forløb. Dette signalerer, at den voksne opdager, ser og har kendskab til interessante ting ved barnet igennem processen. Disse informationer, som socialrådgiveren igennem anvendelse af identitetsmarkører i samtalen får kendskab til, kan hun senere i processen efter relevans knytte til samtalen aktuelle tema.¹⁶²

8.4. Refleksion over analysens resultater

Socialrådgiveren skal i sin udførelse af inddragelse i det sociale arbejde være bevidst om samt opmærksom på visse aspekter i relationen. Ligeledes skal hun have kompetencer indenfor dette samt være i stand til at anvende disse i interaktionen med barnet. Det synes her vigtigt for socialrådgiveren at være bevidst om og i stand til at anvende disse kompetencer, således at hendes forforståelser, mulige magtposition herunder den empowermentorienteret tilgang og anvendelse af definitionsagt anskues med henblik på udførelsen af den mest reelle inddragelse. Ligeledes er det vigtigt at besidde kompetencer indenfor samtaler og en bevidsthed om anvendelsen af sin kommunikation samt inddragelse af barnets perspektiv. Dette for såvel at kunne indgå i samtaler med barnet samt anvende og benytte disse til det ønskede resultat, og for at formålet opnås. Ovennævnte faktorer fungerer i en sammenhæng og bidrager derved til hinandens anvendelse.

Betydningen heraf pointeres igennem analysens bearbejdning af førnævnte faktorer. Her formuleres, at socialrådgiverens bevidsthed om og korrekte anvendelse af ovenstående bidrager til samt har betydning for, at den inddragelse, som socialrådgiveren udfører bliver den mest reelle for såvel socialrådgiver som barn. I det inddragelse, som er præget af forståelse og udført med henblik på at fremskaffe de reelle oplevelser og meninger med videre fra begge parter, kan skabe en følelse af, at barnet føler sig reelt inddraget, og socialrådgiveren får det mest hensigtsmæssige og korrekte grundlag at vurdere samt træffe afgørelser på, synes dette ideelt. Dette kan så igen have betydning for foranstaltningens resultat og især samarbejdet mellem socialrådgiver og barn samt familie. Begge parter kan således føle, at inddragelsen nytter.

Vi mener derfor, at for at en mest reel inddragelse kan finde sted, skal denne tage udgangspunkt i begge parter perspektiv. Barnets perspektiv bidrager med dennes egen

¹⁶² Øvreeide S. 88-90, s. 154

oplevelse, meninger og forståelse, hvorved at en inddragelse med udgangspunkt i dette vil bidrage til mere hensigtsmæssige og anvendelige beslutninger. Ligeledes skal nævnes vigtigheden af socialrådgiverens perspektiv, idet det må formodes, at hensigten hermed som udgangspunkt er, at socialrådgiveren har den intention at tolke barnets udsagn reelt, og at dette grunder i viden og erfaringer indenfor det givne område samt kendskab til de reelle muligheder. Vi mener derfor, at det mest hensigtsmæssige og ønskværdige vil være en kombination af disse perspektiver. Dog skal der altid foreligge en bevidsthed om mulige faldgruber. Hvis socialrådgiveren ikke er bevidst om vigtigheden af ovenstående, kan det resultere i misbrug eller forkert anvendelse af de redskaber, som socialrådgiveren ellers kunne have anvendt til sin fordel med henblik på en reel og oprigtig inddragelse.

Det ses således, at socialrådgiveren skal se barnet som en seriøs samtalepartner, så barnets egne erfaringer og oplevelser ikke vil komme til at spille en perifer rolle i processen. Hvis barnet ikke betragtes som en mulig aktiv deltager i undersøgelser, kan dette forårsage, at oplysninger ikke tilvejebringes fra den, som er bedst bekendt med barnets livssituation, nemlig barnet selv. Derfor er det vigtigt for socialrådgiveren, som barnets samtalepartner, at være bevidst om, hvorledes hun går til barnet, og hvordan hun indgår i en samtale med barnet.

I forbindelse med afholdelse af samtaler nævner Øvreeide betydningen af barnets netværk og vigtigheden af, at barnet erfarer, at dets omsorgspersoner er så trygge som muligt overfor den, som skal føre samtalerne med barnet, nemlig socialrådgiveren. Det er om regel i barnets netværk, at samtalerne mellem socialrådgiver og barn følges op, og det er vigtigt for barnets følelse af tryghed, at det oplever, at dets nærmeste omsorgspersoner, eksempelvis forældre, plejeforældre med videre, har et overordnet og informeret syn på dets situation. Barnet kan søge tryghed hos sine omsorgspersoner, og til denne allerede dannet relation, kan barnet få mulighed for at knytte sin forståelse og accept af socialrådgiveren. Der ses derfor en argumentation for, at socialrådgiveren bruger omtanke og tid på at etablere en kontakt til disse og skabe det bedst mulige forhold, så barnet kan observere dette. Socialrådgiveren har på den måde skabt en fundament for en fremtidig relation med barnet ved at skabe et godt forhold til forældrene. Dette benævnes som triangulering

9. Konklusion med perspektivering

Inddragelse af barnet i egen sag kan anskues som et område indenfor det sociale arbejde, som der er fokus på og hvor der ses tiltag og arbejde på flere niveauer. Dette er med til at pointere vigtigheden heraf. Inddragelse af barnet finder sted igennem samtaler i relationen mellem socialrådgiver og barn, og er et arbejde, som udføres af de kommunalt ansatte socialrådgivere i en på forhånd fastlagt kontekst igennem lovgivningen. Derfor er det vigtigt

for os at være bevidst om, hvorledes vores ageren som socialrådgivere kan bidrage til og have betydning for udførelsen af inddragelse, og dermed hvilket resultat man kan se af inddragelsen.

I arbejdet med nærværende bachelorprojekts problemstilling har vi undersøgt, hvorledes udvalgte faktorer bidrager til samt kan have betydning for socialrådgiverens udførelse af inddragelse af barnet i sagsbehandlingen i egen sag. Disse udvalgte faktorer, som er inddraget igennem projektet og viderebearbejdet i analysen, er magt og empowerment, definitionsmagt i henhold til væremåder i den anerkendende relation samt samtaleformer og elementer i kommunikationen. Efter en bearbejdning af disse faktorer igennem projektet kan vi konkludere, at socialrådgiveren skal besidde og anvende sine kompetencer indenfor udførelsen af inddragelse og have en bevidsthed om mulige problematikker i mødet med barnet. Dette har således resulteret i en viden om, hvorledes socialrådgiveren skal være bevidst om dette samt anvende sine kompetencer med henblik på udførelse af den mest reelle inddragelse af barnet.

Vi mener, at den mest reelle inddragelse tager udgangspunkt i begge parter perspektiv. Derfor vil det mest hensigtsmæssige og ønskværdige være en kombination af disse, hvilket må grunde i en gensidig relation, hvor begge parter må ses som deltagende subjekter. Dog skal der altid foreligge en bevidsthed om mulige faldgruber, selvom socialrådgiveren må formodes at have den intention at tolke barnets udsagn reelt.

I så fald en reel inddragelse ikke er forekommet i relationen mellem socialrådgiver og barn kan det diskuteres, hvorvidt kravene i lovgivningen om inddragelse bliver overholdt. Dette kan eventuelt lægges op som en vurderingssag hos socialrådgiveren, idet hun har hørt barnet og barnet har fået mulighed for at fortælle sine synspunkter med videre. Der har således været det "påkrævede" samarbejde, men hvorvidt dette har været fyldestgørende for alle parter, og hvorvidt den mest hensigtsmæssige og oprigtige inddragelse er forekommet, kan diskuteres, idet barnets perspektiv eksempelvis ikke er belyst ud fra barnet, men påvirket af socialrådgiverens forforståelse. Socialrådgiveren har muligvis en opfattelse af, at det sociale arbejde er udført optimalt, men hvis hun ikke har været bevidst om ovenstående faktorer, kan faktum være et andet.

Barnets opfattelse af inddragelsen er muligvis anderledes end socialrådgiverens. Der kan opstilles en undren om, hvorvidt barnet har følt sig forstået og lyttet til, samt om der har været mulighed for tilkendegivelse af oplevelser ud fra eget perspektiv. Har barnet følt sig inddraget? For at bidrage til en større forståelse for dette, må det være nødvendigt at undersøge ud fra barnet selv.

Barnet er ligeledes en faktor, som socialrådgiveren kan være bevidst om i udførelsen af inddragelse, idet barnet i kraft af sin nuværende situation og forhistorie bidrager til relationen og samtalen med egne forudsætninger, og derved kan påvirke samtaleforløbet. Børn i det sociale system, og hvis livsbetingelser er blevet underlagt en undersøgelse med henblik på iværksættelse af en foranstaltning og derved en indgriben i deres livssituation, er som oftest i en udsat position. Nogle af disse børns opvækstbetingelser kan bidrage til en situation præget af omsorgssvigt og manglende mestring i eget liv. Dette kan påvirke, hvorledes de indgår i relationer med andre, og hvorvidt de magter dette. Dette skal socialrådgiveren således være opmærksom på, idet eventuelle problematikker kan have betydning for, hvorledes hun kan udføre inddragelsen. Desuden må socialrådgiveren være bevidst om, at børn, som er i en social sag, kan være i en loyalitetskonflikt, idet børn kan have et ønske om at ville passe på deres omsorgspersoner, hvilket kan resultere i, at børnenes egne ønsker og behov ikke bliver udtrykt. Børnenes opmærksomhed på deres omsorgspersoner kan bevirke, at de ikke fortæller om alle aspekter i deres livssituation, og derved deres egen oplevelse af situationen.

Socialrådgiverens udførelse af inddragelse kan ses som have betydning for foranstaltningens effekt, idet et samarbejde mellem socialrådgiver og barn samt familien bidrager til, at vurderinger og afgørelser træffes med udgangspunkt i alle de involverede parter meninger og oplevelser af situationen. Dog kan her medtænkes, hvor reel en sådan inddragelse er. Derudover kan det anskues, hvor meget betydning inddragelsen kan have for barnets forståelse og håndtering af nuværende situation og fremtid. Hvis barnet ikke bliver inddraget og får belyst eget perspektiv og oplevelse af livssituationen, kan det formodes, at barnet vil få svært ved at begribe situationen, samt forstå hvorfor en eventuel foranstaltning skal sættes i værk. Denne manglende forståelse kan påvirke foranstaltningens udfald og derved barnets fremtid.

Vigtigt er det selvfølgelig at huske på og fokusere på, at barnet som alle andre er et menneske, og at en samtale dermed ikke behøver at være mere kompliceret end det. Som Signe udtrykker det: *"...det er jo bare små mennesker...det er jo nogen man kan snakke med...hvis man tænker på, hvor gammelt barnet er, på hvilket niveau barnet er, og så møder barnet der...mere indviklet behøver det ikke at være"*.

10. Litteraturliste

Bøger:

- Andersen, Maja Lundemark: Brok, Pernille og Mathiasen, Henrik: *Magt og magtesløshed i den professionelle praksis*, kapitel 3 i: *Empowerment på dansk*, udgivet i år 1993, Nordisk Forlag A/S
- Andersen, Maja Lundemark: Brok, Pernille og Mathiasen, Henrik: *Obligatoriske elementer*, kapitel 4 i: *Empowerment på dansk*, udgivet i år 2000, Dafolo Forlag
- Andersen, Niels Åkerstrøm: *Michel Foucaults diskursanalyse*, kapitel 1 i: *Diskursive Analysestrategier*, udgivet i 1999, Nyt fra Samfundsvidenskaberne
- Brørup Mogens og Hauge, Lene: *Kommunikation*, kapitel 15 i: *Den nye psykologi håndbog*, redigeret af Brørup, Mogens, Hauge Lene og Thomsen, Ulrik Lyager, udgivet i 2002, Nordisk Forlag a/s, Danmark
- Byriel, Christine: *Aktiv Lytning*, kapitel 12 i: *Men hvordan får jeg det sagt? – introduktion til assertiv kommunikation*, udgivet i år 2002, C.A. Reitzels Forlag
- Christensen, Gerd: *Psykologien som humanvidenskab*, kapitel 5 i: *Psykologiens videnskabsteori*, udgivet i år 2002, Roskilde Universitetsforlag, Danmark
- Egidius, Henry: *Nyt psykologisk leksikon*, søgning på Georg Wilhelm Friedrich Hegel, redigeret af, Katzenelson, Boje, Agervold, Mogens mfl. udgivet i år 2001, Hans Reitzels Forlag a/s, oversættelse til dansk ved Hans Christian Fink,
- Järvinen, Margaretha og Mortensen, Nils: *Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver*, kapitel 1 i: *Det magtfulde møde mellem system og klient*, udgivet i år 2002, Aarhus Universitetsforlag
- Jørgensen, Per Schultz: *Forord* og Bo, Karen-Asta og Gehl, Ingrid: *Samtaler med børn*, kapitel 9 i: *Udsatte børn – et helhedsperspektiv*, redigeret af Bo, Karen-Asta, Guldager, Jens og Zeeberg, Birgitte, udgivet i 2008, Akademisk forlag, Danmark
- Kvale, Steinar: *Postmoderne tænkning, hermeneutik, fænomenologi og dialektik*, kapitel 3, *Analysemetoder*, kapitel 11 og *Den sociale konstruktion af validitet*, kapitel 13 i: *En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, udgivet i år 2002, Hans Reitzels Forlag, oversættelse til dansk ved Bjørn Nake
- Mik-Meyer, Nanna og Villadsen, Kasper: *Indledning – Magtens former*, kapitel 1 og *Foucault: Den bevægelige velfærdskritik*, kapitel 2 i: *Magtens former*, udgivet i år 2007, Hans Reitzels Forlag
- Schibbye, Anne-Lise Løvlie: Side 86-88 og 91-95 i *Den tidlige udvikling af det relationelle selv*, kapitel 2 og side 279-300 i *Anerkendelse*, kapitel 7 i: *Relationer – et dialektisk perspektiv*, udgivet i år 2005, Akademisk Forlag, oversættelse til dansk ved Ole Thornbye
- Sørensen, Mads P. og Christiansen, Allan: Individualisering. *Fordømt til at leve eget liv*, kapitel 3 i: *Ulrich Bech – Risikosamfundet og det andet moderne*, udgivet i år 2006, Aarhus Universitetsforlag
- Thorning, Marion: side 67-71 i *Konfliktadfærd*, kapitel 5 i: *Lær at løse konflikter*, udgivet i år 2001, Frydenlund
- Øvreeide, Haldor: *Indledning*, kapitel 1, *Identitetsmarkører og metaforer*, kapitel 6, *Forskellige formål med en samtale kræver forskellig tilrettelæggelse*, kapitel 7 og *Samtalemetodiske principper og anvisninger*, kapitel 8 i: *At tale med børn*, udgivet i år 2003, Hans Reitzels Forlag a/s, oversættelse til dansk ved Kirsten Armstrup Kristensen

Artikler

- Andersen, John: *Empowermentperspektivet – vejen frem til en kritisk handlingsorienteret socialforskning?*, Social Kritik nr. 101/November 2005
- Bae, Berit: *Voksnes definitionsmagt i forhold til børns selvoplevelse*, artikel i Social kritik, nr. 47, optrykt i år 1996, oversættelse til dansk ved Peter Mikkelsen

Undersøgelser, betænkninger og hjemmesider:

- Christensen, Else: *Anbringelser af børn – en kvalitativ analyse af processen*, udgivet i år 1998, Socialforskningsinstituttet
- Egelund Tine og Hestbæk, Anne-Dorthe: *Anbringelser af børn og unge udenfor hjemmet – en forskningsoversigt*, udgivet i år 2003, Socialforskningsinstituttet
- Betænkning nr. 1475: *Barnets perspektiv*, udgivet i 2006, Udvalget om Forældremyndighed og Samvær:
<http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/Lovstof/Betaenkninger/Barnetsperspektiv/index.htm>
- Betænkning nr. 1463: *Betænkning om retssikkerhed i anbringelsessager*, udgivet i 2005, Socialministeriets Udvalg om anbragt børns og forældres retssikkerhed: <http://www.social.dk/netpublikationer/2005/bet1463/html/bet1463-2.htm>
- Ankestyrelsen: *Praksisundersøgelse om anbringelse af børn og unge*, udgivet januar 2008: http://www.ast.dk/Page_Pic/pdf/PU_anbringelse_2007_rapport_10_03_2008_09_45.pdf
- Frederiksen, Maiken og Midtgaard, Signe Fuglsang: *Partier klar med støtte til svage børn*, fra den 27. oktober 2008, DR Nyheder, Politik: http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2008/10/27/111551.htm?wbc_purpose=update
- Københavns Kommune, Socialforvaltningen, notat, fra den 28. oktober 2008: <http://www.kk.dk/eDoc/Socialudvalget/12-11-2008%2016.15.00/Referat/14-11-2008%2016.37.52/4152088.PDF>
- Servicestyrelsen: *Sammenhængende børnepolitik, Introduktion*, fra den 17.12.2008: <http://boernepolitik.servicestyrelsen.dk/wm145384>
- Servicestyrelsen: *Sammenhængende børnepolitik – En udfordring for kommunerne, Forside*: <http://boernepolitik.servicestyrelsen.dk/wm140223>
- Børns vilkår: *Hvad er barnets bedste?*, Rapport fra konference om konfliktfyldte skilsmisser 10. februar 2005: http://www.bornsvilkar.dk/upload/hvad_er_barnets_bedste_rapport.doc
- Børns vilkår: *Hvad er barnets bedste?*, Børns vilkår konference 10. februar 2005, dias: http://www.bornsvilkar.dk/upload/barnets_bedste_psj.ppt
- FN's Børnekonvention: *Konvention om Barnets rettigheder*, artikel 3 og 12 <http://www.boerneinfo.dk/B%c3%b8rnekonventionen/Hele+teksten>
- Leksikon.org, søgt på Michel Foucault, den 14. december 2008